

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם יוסף נתח, תל-אביב
תאריך: 11.11.1998
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: מר נתח, אני מבקש שבהתחלה תספר על בית אבא באופן כללי. איפה גרתם, ממה התפרנסתם, ולאחר מכן נמשיך.

יוסף נתח: אני גרתי ברובע היהודי ... אבא שלי היה פחח, למד אצל אחד רוסי בעכו. בעל מקצוע בחסד עליון הוא היה.

ש: באיזו שנה זה היה כשהוא למד? מעניין.

ת: בוא נגיד לפני 90, 95 שנה. הוא היה בגיל 14 כשהוא הסתכסך עם אבא שלו כנראה והוא הלך ולמד את מקצוע הפחחות. הוא היה מתעסק בהרבה דברים. עבודות נחושת, עבודות פחחות, מרזבים וגם טרומבות של מים.

ש: טרומבה זו משאבה?

ת: משאבה שהיו יורדים לבאר. [הם] היו מתעסקים בזה. אבא שלי הלך לכיוון אחר – פחחות מודרנית רוסית. היה מהנדס רוסי שהוא עבד ולמד אצלו את המקצוע. הוא היה האדם היחידי במזרח התיכון שהיה עושה בלטות צבעוניות, פירמות.

ש: אותו רוסי מעכו?

ת: אבא שלי. הוא היה עושה את הבלטות, את הפירמות האלה. היו מביאים לו דוגמה ואומרים שרוצים את הדוגמה הזאת. אבא שלי היה לוקח את זה למישהו שמצייר לו את זה עשרים על עשרים, אז לא היה שלושים על שלושים, והיתה לו סבלנות איומה, שהיה יושב ומכין את הבלטה. לפי מה שאני יודע, הוא היה עושה כל יום שתי חתיכות כאלה, ועל כל אחת הוא קיבל שתי לירות זהב.

ש: אז רק אנשים אמידים מאוד היו מגיעים אליו לצורך

ת: כן. הוא היה עובד בשביל סוריה רבתי, ירדן, עיראק, לבנון וישראל – בירושלים. גם היה לנו כמעט מפעל לבלטות בעכו. אם דוד שלי היה חי שם

ש: מה זאת אומרת כמעט? הוא לא נפתח בסוף?

ת: הוא נפתח ולא לקח הרבה זמן והפסידו את כל הכסף. לא יודע עם מי ...

ש: דרך אגב, מה שם האבא?

ת: תופיק בערבית, ברוך בעברית.

ש: נתח?

ת: כן.

ש: אני מבין שנתח שזה שם יהודי?

ת: אנחנו לא נתח. נתח קראו לנו בדמשק, אבל המשפחה האמיתית היא בן-איטח. יש כאלה שקוראים לנו עם יו"ד – יטח, ויש שקוראים לנו איטח עם אל"ף.

ש: אז המקור של המשפחה זה מוגרבי ...

ת: ... תעודת הזהות שלנו היא מוגרבית. היא ממוצא אלג'ירי שמשם המוצא שלנו. לכן הוא היה ב-1930

נדמה לי, אז היתה מלחמת העולם הראשונה

ש: בין מלחמת העולם הראשונה והשנייה.

ת: הראשונה אני מדבר.

ש: זה 1918.

ת: משהו כזה. אה, נכון.

ש: 1920.

ת: ... כי אני ב-1924 נפצעתי, הייתי תינוק.

ש: בן כמה היית?

ת: בן כמה חודשים. אנחנו גרנו במקום שקראו לו ...

ש: מה זה, כפר?

ת: לא. זה בתוך הרובע היהודי. שם נפלה פצצה של הצרפתים ואני נפצעתי. אז אבא שלי לקח את

המשפחה ויצא משם ללבנון. היו לו אמצעים, היו לו כספים, לקח כמה כספים ולקח את המשפחה. אז היו

לו רק ארבעה ילדים. אני נולדתי, בגיל כמה חודשים אמרו שאני נפצעתי ביד, ולקחו אותנו ללבנון. מדי

פעם היה יורד מלבנון, היה בא, לוקח דברים, קונה מה שהוא צריך, רואה את הבית, וחוזר בחזרה לשם.

היה לו כסף וזהב. היו לו ג'ארות של יין. הוא היה עושה יין.

ש: אז גם יין הוא היה עושה.

ת: יין היה עושה לבד ועראק, בבית. רוב היהודים היו עושים לבד. הוא לקח את הג'ארה ושם את הכסף

בתוך הג'ארה של היין. אמר שזה הכי בטוח. כשבאים ופותחים את הג'ארה מריחים את היין, אז אף אחד

לא יגע בזה.

ש: במיוחד מוסלמים.

ת: בפרט מוסלמים, אבל [גם] כל יהודי. שם לא היו פורצים. אנשים היו ישרים. יום אחד, אמא שלי חזרה

ואבא שלי נשאר בלבנון, היה עובד באיזה מקום. היא באה ופתחה את הג'ארה, ראתה שהג'ארה היתה

מסריחה מהיין. אז היא ביקשה מאח שלה שיעזור לה והם ישפכו את זה לנהר. היה נהר שקראו לו ...

נחל כזה שעובר מבית שימוש לבית שימוש, ככה עם כל מיני פיתולים.

ש: ביוב כזה.

ת: כן. דוד שלי יחד עם אמא שלי ועוד שניים באו, הביאו את הג'ארה, שמו את זה על הפתח ושפכו את

הכל בפנים.

ש: איי איי.

ת: גמרנו. לקחה את הג'ארה בחזרה. אחרי כמה זמן אבא שלי הגיע ואמא שלי אמרה לו – תשמע, היין

הסריח, לא היתה לי ברירה, לקחתי את הג'ארה ושפכתי. אמר – וואי, מה שעשית! הלך כל הכסף שלנו.

הלך בתוך הנהר ואי אפשר היה להיכנס שם. זה היה פתח קטן וזה היה הולך לאלפים של בתים, עד שהוא

יוצא לשדה ומשקה. ככה הוא איבד את הזה. אחרי זה הוא חלה והיה [ככה] הרבה זמן. אז זה לא היה

מודרני כמו היום, והיות שהיתה לו נתינות צרפתית, הוא שכב בבית חולים צרפתי. זה מה שאני זוכר, הייתי ילד קטן.

ש: תזכיר לי בבקשה איך קיבלתם את הנתינות הצרפתית?

ת: זה מפני שהסבא שלי הוא ממוצא אלג'ירי.

ש: אלג'ירי, ומאז היתה לו נתינות מה שנקרא ... על הדרכון הצרפתי.

ת: ... ולי היתה תעודת זהות צרפתית. כשאני הגעתי לגיל עשרים, קראו לנו לדגל הצרפתי. אז צרפת נפלה בידי הגרמנים והקימו ממשלה שקראו לה ממשלת וישי. אז רצו לגייס את כל היהודים, הנוצרים והמוסלמים, כל אלה שהיתה להם נתינות צרפתית. חלק מהיהודים והדרוזים שהיתה להם נתינות, או שהדרוזים שבדרך כלל היה להם גם זה וגם זה, היו חלק עם הצרפתים והיו חלק עם התורכים. אז חלק מהיהודים שהיו בגבול קונייטרה

ש: רגע, לפני שאתה מגיע לזה, אני מבין שאתה מדבר איתי על סוריה, נכון?

ת: דמשק.

ש: כמה יהודים מדמשק היה להם דרכון צרפתי והיו צריכים להתגייס? בערך, לפי מה שאתה יודע.

ת: כמה עשרות.

ש: אה, רק כמה עשרות?

ת: כן. לא הרבה.

ש: ולגבי סוריה, חלב או מקומות אחרים, אתה יודע על עוד?

ת: לא, לא יודע. אבל היו יהודים ממוצא איראני, עיראקי

ש: ... דרכונים גם.

ת: כן, היו להם דרכונים והם לא ויתרו על הנתינות שלהם. במצרים לדוגמה היו הרבה אשכנזים, והם היו מפולניה או מרומניה, באו למצרים ונשארו עם הנתינות שלהם ... ככה זה היה בדמשק.

ש: אתה מדבר איתי על 3-1942?

ת: כן, שאז חייבו את בעלי הנתינות הצרפתית להתגייס בסוריה לצבא הצרפתי. כל אדם שהיתה לו נתינות צרפתית נקרא לדגל והיו צריכים ללכת לעבור את כל הבדיקות. עברנו את כל הבדיקות, זה היה ב-1944. עברנו את כל הבדיקות והיינו צריכים להתגייס אחרי שבועיים, באפריל בוא נגיד. לפני פסח זה היה בדיוק. בין פורים לפסח.

ש: אולי זה היה לפני '44?

ת: לא. אני מדבר, אני

ש: אתה זוכר שהתגייסת ב-1944 לצבא הצרפתי?

ת: ב-'44, בדיוק זה היה במרץ או בפברואר. במרץ אני הלכתי ועברתי את כל הבדיקות והייתי אמור באפריל להתגייס לצבא וישי. לא היתה לי בררה. אנחנו יצאנו, לקחנו איזה ערבי, לא היתה בררה, אמרתי שאני אלך. אני הייתי היחיד שעבד עם אבא שלי. כל האחים שלי לפניי כבר היו בארץ. שני אחים ושתי אחיות. זה מעניין.

ש: תיכף אני אגיע לנקודה הזו אבל עד כמה שאני זוכר הפלמ"ח יחד עם בנות הברית, האוסטרלים והאנגלים

ת: זה היה ב-44'.

ש: לא, ביולי 41' אני חושב, עד כמה שאני זוכר.

ת: לא. אני זוכר את זה שנכנסו, יכול להיות 41' או 42'.

ש: יולי 41'. ככה אני זוכר.

ת: נכון. אני עבדתי אז, היות שידעתי את השפה האנגלית ואני למדתי בבית ספר אנגלי, גוייסתי בתור פורמן, מנהל עבודה אצל הצבא הבריטי לעשיית כבישים. אני עבדתי עם סולל בונה ועבדתי עם – R.E. ROYAL ENGINEER. עבדנו בבתי חולים מתחת לאדמה. הם רצו לספק עבודה לציבור הערבי, אז גייסו המון פועלים, עשו כבישים בתוך ואדיות, בדיוק בוואדי שמשה דיין הביא את הצבא הבריטי דרכו ונכנס לסוריה. אנחנו באותו הכביש הזה, הוואדי הזה, פתחנו עמדות וכביש שמוביל לכיוון הארץ.

ש: ליד חניתה, באזור של חניתה?

ת: נכון. התחלנו מדמשק, אחרי דמשק קצת. אני עבדתי גם בדרך דרעא, הר הדרוזים, ג'בל אלדרוז, כיסווה, דרעא. עבדתי עם סולל בונה. ... אני ידעתי את השפה הערבית, לקרוא ולכתוב. היו הרבה יהודים, אבל אלה שידעו לכתוב לפחות, ידעו גם עברית, אז השתלבו בסולל בונה ...

ש: מכאן אני מבין שבעצם אתה אולצת להתגייס לצבא הצרפתי אחרי שהבריטים נכנסו לסוריה ולבנון?

ת: תראה, הם נכנסו ב-41' בוא נגיד, והגיוס שלי היה ב-44'. אני בינתיים התחלתי עם הצופים.

ש: מה באמת היתה הפעילות שלך במסגרת הזו של המועדון ... ?

ת: אנחנו התחלנו בתוך בית הספר האנגלי ...

ש: באיזו שנה למדת בו אתה זוכר?

ת: מילדות. 30', 32' משהו כזה. ב-41' נדמה לי אבא שלי היה חולה והייתי צריך לעזוב לפני הבחינות. למדתי 11 שנה וכמה חודשים לפני הבחינות הייתי צריך לצאת. ביקשתי רשות שאני צריך לעזור לאבא שלי בעבודה בשביל פרנסה. אז אנחנו היינו עושים כל מיני עבודות נחושת ...

ש: בחנות?

ת: בבית היה לנו ... בבית וליד הבית היה לנו מקום, בית מלאכה. היינו שם עובדים והרבה יהודים דמשקאים היו עובדים איתנו. אבא שלי היה בונה גם לוסטרות של תאורה, היה מייצר, וגם כל מיני ואזות מנחושת.

ש: אגרטלים.

ת: כן. וכל מיני לוסטרות. עד היום הזה יש בהרבה מקומות. אפילו בתחנת הרכבת של דמשק יש לוסטרה ענקית. זאת עבודה של אבא שלי, חיה וקיימת במקום הזה. משהו גדול, ענק.

ש: מנחושת?

ת: נחושת. הכל מנחושת. עד שנת 44', לאחר שהייתי אמור להתגייס לצבא, ברחתי. לקחתי ערבי ועשרים לירות ישראליות ובאתי ארצה, הגעתי עד חיפה.

ש: לפני הראיון סיפרת לי על כך שהיה לכם מועדון במסגרת בית הספר האנגלי שבו למדת שנקרא בשם מסויים.

ת: כן. בשנת '40 הייתי אחראי. לקחתי את היוזמה לידיים ולקחתי את הצופים שקראו להם "כשאף אלנסר" – צופי הנשר האירלנדי.

ש: האירלנדי?

ת: כן. אני למדתי ב-IRELAND SCHOOL והצופים היו ב-SCOUT IRELAND SCHOOL, בערבית – כשאף אלנסר. אחרי כמה זמן, בוא נגיד איזה שנה שנתיים, באתי לרובע היהודי, לקהילה היהודית, אמרתי שאני לא מוכן להישאר שם ושנחנו רוצים ... כמו שיש צופים ויש החלוץ ויש מכב"י, אנחנו גם רוצים להיות יחידה לבד ואנחנו רוצים מקום. אז לא רצו, אמרו – אתם יכולים להיות איתם או עם מכב"י או עם הצופים. אמרתי – לא זה ולא זה, אני רוצה להיות עצמאי ואני רוצה להקים את דור ההמשך לצופה שלנו. לפעמים אתה יודע דופקים על השולחן ואתה מקבל מה שאתה רוצה. אמרנו – או שתתנו לנו או שאנחנו סוגרים את כל המועדונים האלה.

ש: היו כמה מועדונים?

ת: כן.

ש: כמה חברים היו בסך הכל? אתה מדבר על דמשק, נכון?

ת: אני מדבר על דמשק.

ש: כמה מועדונים היו כאלה ...

ת: היו צופים, המנהל שלהם היה מסייה פרסיאדו. והיו הצופים שלנו. חוץ מהחלוץ. אנחנו קיבלנו מקום בתוך, היתה חצר ענקית והיו שם חדרים חדרים, אז נתנו לנו שני חדרים שאנחנו נהיה שם. המזל שלנו שהיו בחירות לקהילה היהודית ואנחנו עזרנו לקהילה היהודית. אז הם התחילו להסתכל עלי בעין יפה, נתנו לנו אפשרות לקנות חליפות חאקי, הכל על חשבון הקהילה. קיבלנו ציוד וקיבלנו כל מיני דברים. אני פעם אחת קניתי תזמורת. התזמורת עדין ישנה שם. קניתי תזמורת מאיזה מקום ...

ש: כלי נשיפה.

ת: כלי נשיפה. היו לנו טאבלות.

ש: תופים.

ת: תופים. אני בעצמי הלכתי וישבתי אצלי בבית המלאכה והתחלתי לתקן את כל הדברים האלה. תיקנתי והצלתי הרבה מהדברים האלה.

ש: מהכלים.

ת: כן. עד היום הזה קיימים ונמצאים בדמשק. אינני יודע איפה, אבל אני יודע שהם נמצאים שם.

ש: בקהילה היהודית?

ת: בקהילה היהודית. החלוץ היתה יחידה ציונית. אבל בסוף, כשהמשטרה התחילה לבוא תמיד למקום, אז כששאלו אותם מי אתם, אמרו שהם מהצופים. הם היו הולכים בשם שלנו.

ש: החלוץ היה מתיימר, מציג עצמו ...

ת: כן, כי אנחנו צופים. [השלטונות] לא רצו שיהיו יחידות ציוניות, אז [החלוץ] אמרו שהם צופים והם היו שותקים. הם היו לפעמים עושים, אנחנו יצאנו לטיולים לכל מיני מקומות וגם הם יצאו, אבל אנחנו לבד והם לבד.

ש: החלוץ לבד והצופים לבד.

ת: כן.

ש: אתה מדבר איתי על שנות הארבעים הראשונות. כמה היו באגודת הצופים שלך?

ת: קרוב לארבעים בחורים.

ש: בנות לא היו?

ת: לא. לנו לא היו בנות היות שאנחנו הצופים, יש לנו שבועה שאנחנו נהיה קודם כל נאמנים למדינה המוסלמית הסורית. אנחנו תמיד הלכנו בשיתוף, היו מפגשים בינינו לבין המוסלמים, הנוצרים, העלאוויים וכל העדות. לכן אמרנו שלא נביא איתנו בנות שהם יתעסקו איתן ולכן אנחנו היינו על טהרת הבחורים. צופים לכל דבר.

ש: והייתם בערך קבוצה של ארבעים בחורים. קראתם לעצמכם כשאף אלנסר, נכון?

ת: בהתחלה היה כשאף אלנסר. אחר כך, ב-42', כשהיה שיא המלחמה, באו וביקשו מאיתנו להחליף את השם מכשאף אלנסר שזה היה הסמל של הגרמנים. אמרנו טוב. באתי אני, נכנסתי ... אמרתי – בואו נעשה מזה כשאף השלום. אז קראנו לזה "צופי השלום הישראלי", בערבית – "פירקת אלסלאם אלאיסראילי". ... מ-42' המשיך עד 44'. ב-44' התחילו חלק מהבחורים לנוע ארצה. התחילו אחד אחרי השני ללכת.

ש: מה זאת אומרת התחילו ללכת? מישהו ארגן אותם?

ת: בלתי לגאלי.

ש: במסגרת ההעפלה היבשתית?

ת: היו כאלה שבאו דרך המוסדות ויש כאלה שבאו לבד. גם אני באתי לבד. לא הייתי שייך לשום מוסד. הייתי מוכרח לעזוב, לברוח מסוריה ולבוא לארץ בכוחות עצמי על מנת לברוח מצבא וישי. ש: שנאלצת להתגייס אליו.

ת: כן.

ש: סיפרת לי על קבוצה של כמה עשרות יהודים שהתגייסו.

ת: שהתגייסו. אם אנחנו ניקח קצת אחורה, שהיו מפציצים את דמשק, אנחנו היינו הולכים, קראו לזה כמו שהיום "אלדיפאע אלסילבי".

ש: המשמר האזרחי.

ת: משמר אזרחי. אנחנו היינו רשומים באלדיפאע אלסילבי והיה לנו איזה בית ספר של מוסלמים, היינו מתגייסים ויושבים שם כל הלילות.

ש: זה במסגרת הצבא הצרפתי?

ת: במסגרת הצופים.

ש: אה, במסגרת הצופים. הבנתי. עכשיו, לפני שאני אעבור לסיפור שלך ביחס למעבר לארץ-ישראל, לבריחה, יש לי שתי שאלות. אל"ף – כמה לדעתך העפילו במסגרת המוסד לעליה ב' וכמה באופן פרטי? לפי מה שאתה יודע.

ת: עד כמה שאני יודע הרבה אנשים הלכו בלי עזרת המוסדות. כל מי שידע שיש לו מישוהו, מכר ערבי, שיכול להביא אותו, היה משלם כמוני. אנחנו באנו 11 אנשים. כולם שילמו כסף. כל אחד שילם את עשרים הלירות הפלסטיניות.

ש: קבוצה של 11 אנשים שאתה אומר שחלקם הגדול היה מהצבא הצרפתי, מגויס.

ת: לא כולם. היו לנו ילדים ובחורים בגיל 18, 20 והיו לנו שתי בנות בגיל 14 והיתה לנו אישה זקנה בת 65, 70. היא באה לבן שלה פה בארץ לאיזה קיבוץ. אנחנו הלכנו, ישנו ערב אחד בקונויטרה, ותפסו אותנו בקונויטרה. בא זה שלקח אותנו, הלך לשוטרים הערבים, ז'נדרמה קראו לזה, שילם להם כמה לירות והם סגרו עיניים. בבוקר השכם בשעה חמש מעירים אותנו – קדימה. הוא הלך, סידר כמה מוניות, נכנסנו לשתי מוניות ולקח אותנו עד לפני חולתה.

ש: מקונויטרה נסעתם עד לחולתה. דרדרה?

ת: זה היה קיבוץ דן נדמה לי. אנחנו חיכינו עד שבאה איזו סירה מחולתה והעבירו אותנו לצד השני. שם אמרו לנו שפה אנחנו לא יכולים להיות, אז הלכנו לקיבוץ דן. הלכנו ברגל. זאת היתה יחידת צבא של שומרי הגבולות. אנחנו התחבאנו בין העצים והגענו לקיבוץ דן בלילה. נתנו לנו אוהל וישנו באוהל. בבוקר השכם, בארבע, מעירים אותנו – עליכם לעזוב את השטח כי באים לעשות אצלנו חיפושים. באנו ברגל, הלכנו משם עד צפת.

ש: מה היה התאריך?

ת: 17 במרץ 1944.

ש: הייתם קבוצה של 11 והיה לכם מבריה ערבי. התארגנתם לבד? שילמתם לבד?

ת: כן.

ש: כמה זה עלה לכם דרך אגב, לכל אחד?

ת: עשרים לירות פלסטיניות. זה יקר.

ש: זה היה יותר יקר?

ת: בטח. בהרבה יותר.

ש: מה היה היחס אז בין לירה

ת: נדמה לי שבע, שבע וחצי לירות [סוריות] ללירה פלסטינית.

ש: הגעתם לחולתה.

ת: בחולתה ישנו לילה, באו והעירו אותנו בשעה ארבע, לקום בבוקר ולהמשיך. הלכנו דרך ואדיות

והערבי הזה בראשנו, הוא הולך

ש: הוא המשיך להדריך אתכם מדין עד לצפת?

ת: היה מוכרח. הוא היה חייב להביא אותי לחיפה. אז אני אתן לו את הסימן והוא יקבל את הכסף אצל ...

ש: זה היה הסיכום שלכם, שהוא מביא אתכם עד לחיפה?

ת: כל אחד נתן סימן אחר. אחד נתן פספורט, אחד נתן גרוש, אחד נתן לירה, אחד נתן משהו במעיל, תעודה, משהו כזה [ואומר למבריה -] קח את זה, תן לאבא, הוא יתן לך את הכסף. ככה הגענו עד צפת ברגל. בצפת באנו לבית ספר. נכנסנו ואמרנו שאנחנו באנו עכשיו מסוריה. אמרו לנו להישאר שם. שאלו אם יש לנו כסף. נתנו כסף. שילמנו על חשבוננו. הלך מישהו לאגד, שילם עבור, היינו עשרה נדמה לי, עשרה או יותר, שילם כסף לאגד ובא אוטו של אגד לבית הספר. עלינו למעלה, הביא אותנו לחיפה. ש: בוא נעצור רגע בנקודה זו. יש לי כמה שאלות. הגעתם אתה אומר מחולתה, הייתם בקיבוץ כמה שעות, נכון?

ת: בחולתה לא היינו כמה שעות. בכלל לא רצו להחזיק אותנו.

ש: אבל הגעתם לחולתה?

ת: כן. העבירו אותנו בסירות ואמרו – תמשיכו.

ש: לא נכנסתם לקיבוץ בכלל?

ת: לא. תמשיכו ברגל לכיוון דן. בדן היינו לילה אחד.

ש: שם בדן, היה מישהו, איש סוכנות, או מישהו שקיבל אתכם?

ת: לא.

ש: שאל אתכם, אולי החליפו לכם בגדים?

ת: לא, שום דבר. אנחנו קיבלנו אוהל. לערבי כנראה היה איזה שהוא קשר עם הקיבוץ. הוא היה בחור צעיר. הוא בעצמו הלך ואמר – רבותיי, אני הבאתי עשרה יהודים מסוריה, אנחנו נלון פה לילה אחד ובבוקר נלך.

ש: כן.

ת: הם לא רצו בהתחלה, אחר כך אמרו טוב. נתנו לנו אוהל והביאו לנו אוכל נדמה לי בלילה. אכלנו, ובבוקר השכם, בשעה שלוש ארבע, אמרו – עליכם לעזוב כי באים לכאן לקיבוץ דן הבריטים ועושים חיפוש.

ש: בנקודה הזאת מישהו בקיבוץ רשם אתכם ... שאל אתכם מי אתם, מה אתם בדיוק?

ת: שום דבר. לא היה שום דיבור. הדיבור היה רק הערבי עם הקיבוץ. לנו לא היה שום קשר.

ש: אתה בטוח שזה היה מבריה ערבי?

ת: כן. מוסלמי. אני הכרתי אותו.

ש: הבנתי. בסדר. רציתי להיות בטוח שזה לא מישהו מהמוסדות.

ת: לא.

ש: הגעתם ברגל אתה אומר עד צפת. דרך איפה הלכתם בדיוק, אתה זוכר?

ת: דרך ואדיות. אני יודע שדרך ואדי, ואמרו שהואדי הזה בלילה מסוכן כי יש נמרים.

ש: נמרים?

ת: כן, משהו כזה. ואנחנו הלכנו, עשרה חברה, והגענו. ... אותנו הערבי, הלכנו כל כך הרבה והגענו עד לבית הספר של צפת.

ש: בית הספר היהודי? ברובע היהודי?

ת: כן, "אליאנס" בצפת.

ש: היתה איתכם גם הזקנה הזו, נכון?

ת: הזקנה לא, נשארה בקיבוץ. טלפנו מהקיבוץ לבן שלה ובאו ולקחו אותה.

ש: היה לה בן בקיבוץ? איזה, אתה זוכר?

ת: אין לי מושג. מקוניטרה לחולתה השכירו חמור

ש: כדי להושיב אותה.

ת: כן. הביאו כמה חמורים איתנו, אני זוכר, כי היו ילדים קטנים שגם כן לא יכלו ללכת. אז מי שרצה

להרים ילד הרים ילד, והגענו עם שלושה ארבעה חמורים, עד שהגענו לחולתה. וזהו. לקחו אותם.

ש: בצפת היה מישהו שקיבל אתכם בבית הספר אליאנס? איך ידעתם להגיע להנה? באמצעות המבריה?

ת: באמצעות הערבי. היו לו קשרים. הוא היה בא ואומר – באתי עם עשרה חבר'ה, תסדרו שיסעו לחיפה.

ש: מה היה השם שלו?

ת: לא זוכר.

ש: אז הגעתם לאליאנס בצפת. מישהו שם בא לקבל אתכם מהקהילה?

ת: לא. שלחו את השמש של בית הספר, שילמנו לו כסף, הלך וקנה כרטיסים באגד. ביקשו שאוטו אגד

יבוא עד השער ... ויקח אותנו כך שאף אחד לא ירגיש.

ש: אף אחד לא ירגיש בכם. נתנו לכם גם אוכל שם אולי?

ת: שום דבר.

ש: כמה זמן הייתם שם?

ת: היינו איזה שעה או שעתיים.

ש: זה הכל, שעה או שעתיים? הבנתי.

ת: בכל מקום פחדו להחזיק אותנו. רצו "סרט נע".

ש: רצו להכניס אתכם פנימה לתוך הארץ כמה שיותר מהר. אז אני הבנתי שאתם נוסעים באגד עד לחיפה.

לכן הגעתם בחיפה? דרך אגב, היו מחסומים בדרך?

ת: כן. עלו הבריטים, אני לא יודע איך, הסתכלו, הוא בדק וירד.

ש: לא ביקש תעודות לא שום דבר?

ת: לא. מאיתנו לא. אם היה מישהו חשוד היו אומרים לו – אתה תרד איתי. אבל לנו לא אמר כלום. אנחנו

הגענו לחיפה, באנו באגד, נסענו, אמרתי לו – תביא אותי לרחוב הרצל 65.

ש: למה רצית הרצל 65?

ת: גיסי. נשוי לאחותי.

ש: אה, גיסך, הבעל של אחותך. הבנתי.

ת: משוק תלפיות אני זוכר הולכים, עולים למעלה, ופתאום אני רואה את גיסי, בעלייה. אני רואה את

גיסי, אומר לו – חגי

ש: מה היה השם שלו?

ת: חגי כהן. היה ספר, היתה לו מספרה בדיוק ברחוב הרצל 65. לקח אותי, הביא אותי לחנות שלו, ישבנו קצת. אחר כך הוא בצהריים סגר את העסק והלך הביתה, לקח אותי הביתה אליו.

ש: מה עם האחרים? לאן הם רצו?

ת: לכל אחד היתה כתובת לאן להגיע.

ש: לכל אחד היתה כתובת מראש לאן הוא רוצה להגיע?

ת: כן, בדיוק כך. יש כאלה שרצו לתל-אביב אז הם המשיכו לתל-אביב, יש כאלה שלחיפה. כל אחד איפה שהיו לו הורים, אחים, אחיות, קרובים, אז הוא הלך.

ש: אני רוצה שתספר לי קצת, אמרת ששני אחים שלך

ת: שני אחים ושתי אחיות עלו לפניי.

ש: כמה הייתם במשפחה?

ת: אנחנו היינו שבעה.

ש: אז אתה אומר ששני אחים ושתי אחיות שהיו גדולים ממך אני מבין, הגיעו כבר לפני זה ...

ת: עובדה שהמגרש איפה שאני יושב עכשיו נקנה ב-1933.

ש: אתה מדבר על מקום המגורים שלך עכשיו?

ת: ... אחי הגדול היה מוכר מגרשים. יש לי קושאן על המגרש הזה, שנקנה ב-1933.

ש: אתה מדבר על

ת: שכונת עזרא.

ש: שכונת עזרא כאן בתל-אביב?

ת: כן. זאת אומרת 65 שנה, אז הוא היה עוד לפני זה, לפני ש...

ש: אתה יכול לספר קצת על העלייה של כל אחד מהם, מה קרה איתם? באופן כללי ככה.

ת: אפשר להגיד שכולם מסודרים, כולם מסתדרים.

ש: לא מהבחינה הזאת. איך הם עולים, באיזו דרך? כמוך, כולם ביחד, כל אחד לבד?

ת: לא. היו כאלה שזה מסודר על ידי המוסדות. באים הילדים ונפגשים, אומרים להם למשל ללכת לבית

הקברות, להמתין שם בבוקר השכם. היו הולכים אבל לא היו הולכים בשיירה. [אמרו להם -] אתם תלכו

בשעה ארבע, אתם תלכו בארבע ורבע, אתם תלכו בארבע וחצי. היו שולחים שניים-שניים, שלושה-

שלושה. אחד ילך מכביש לווינסקי דוגמה, ואחד ילך מרחוב סלמה. לא ללכת באותו רחוב שלא יראו

קבוצה גדולה. הם היו מגיעים למקום מסויים ליד בית הקברות, שם היו ... אותם. המארגנים היו לוקחים

אוטובוס קטן. היה מגיע מיד בלילה, מכניסים אותם במהירות בפנים, סוגרים קדימה, וככה היו ...

ש: זאת אומרת ארבעת האחים שלך עלו באמצעות

ת: גם אותו הדבר. לא דרך המוסדות.

ש: האחים שלך עלו באופן נפרד?

ת: פרטי, לא ...

ש: ארבעתם עלו ביחד?

ת: לא. בין אחד לאחד היה הבדל של שנתיים, שלוש.

ש: מתי עלה הראשון? העפיל ראשון?

ת: הראשון צריך להיות בוא נגיד קרוב לשבעים שנה.

ש: לפני שבעים שנה?

ת: כן. אם הוא כבר היה בעל אדמות ב-1933, הוא יכול להיות [בארץ] מ-1930, אולי לפני זה, אני לא יודע.

ש: מה השם שלו?

ת: גמליאל. הוא נפטר.

ש: נתח גמליאל?

ת: כן.

ש: מה הוא עשה פה?

ת: הוא היה עובד, כולנו ...

ש: ... הגיע לפה?

ת: הוא היה פה. בשכונת הקווקזים. לפה הוא הגיע וגם אחי אחר כך בא ודרש שאחי השני יבוא.

ש: כשאתה אומר שכונת הקווקזים אתה מתכוון לאזור התחנה המרכזית הישנה?

ת: כן. פה. פה הוא גר, בדיוק. אתה לא זוכר בטח.

ש: אני לא תל אביבי.

ת: אה. פה היו תמיד שטפונות כשהייתה ...

ש: הצריפים, כן.

ת: לפני התחנה, איפה שהתחנות האלה עכשיו, זו היתה שכונת הקווקזים.

ש: זאת אומרת בין התחנה המרכזית הישנה לחדשה.

ת: אני כשבאתי חדש, אני זוכר שהיה שיטפון בשכונת הקווקזים. ברחוב לווינסקי אי אפשר היה לעבור מהמים.

ש: אז בכל אופן הוא הגיע לשכונת הקווקזים. לאחריו הגיע אחיך ששמו?

ת: ישראל.

ש: ושניהם הגיעו הנה, לשכונת הקווקזים. מה הוא עשה פה בשכונת הקווקזים? הוא הגיע עם כסף?

ת: אני לא יכול להגיד לך שום דבר. היה לו מקצוע. כולנו היינו בעלי מקצוע. המקצוע שלנו היה מתקני פרימוסים, פחחים. זו הירושה של האבא והסבא. אז כולם היו עובדים באותו דבר. גם אני כשבאתי ארצה לקחתי אופניים עם ארגז והייתי מסתובב בישובים ומתקן פרימוסים. מלחים כל מיני דברים ועושה כל מיני תיקונים. ככה זה כל המשפחה.

ש: למה אחיך, ב-1930 נניח, פחות או יותר, מגיע דוקא לשכונת הקווקזים? מה יש לו דוקא פה בשכונת הקווקזים?

ת: זה היה הריכוז של הדמשקאים.

ש: ממת?

ת: שבעים שנה בוא נגיד.

ש: מאותה תקופה פחות או יותר?

ת: כן. כל הסביבה הזו, לווינסקי, הגבעה, רחוב הר-ציון שאני גרתי בו בהתחלה, והרחוב השני בשכונת הקווקזים, היו כולם דמשקאים. פה היו מאות.

ש: מאות משפחות?

ת: כן.

ש: אתה מדבר איתי על שנות השלושים שהיו כבר מאות משפחות?

ת: כן.

ש: כשאחייך הגיע אתה אומר שהיו

ת: היו המון לפניו.

ש: המון לפניו?

ת: כן. היו בלווינסקי. בשכונת התקווה לא היו. היו מעט מאוד יהודים דמשקאים. כשאני באתי, האוטובוס היה מגיע רק עד רחוב לבנדה. יותר מרחוב לבנדה לא היה.

ש: לשכונת התקווה לא היה כביש בכלל?

ת: היה כביש צר. היו חנאטיר, אם אתה יודע מה זה חנאטיר. עגלות עם סוס. הוא היה עוצר ולוקח. היית משלם חצי גרוש והוא היה הולך ליפו. ככה זה היה. אני זוכר שכשאני באתי היה אוטובוס מהכרמל עד פינת לבנדה. זה הכל. יותר מזה לא היה... מי שהיה הולך לתקווה, לא היה חשמל, לא היה כלום. היו הולכים ברגל. אנחנו פה התגייסנו ב-44', איך שאני באתי, חודש חודשיים אחרים, גייסו אותנו בבית ספר "ביאליק" להגנה.

ש: מי גייס אתכם?

ת: יחידת ההגנה. היו כאלה שבאו לפנינו. הם עבדו במחלקה הערבית ואז היו צריכים הרבה דוברי ערבית והרבה יהודים שמבינים את השפה הערבית. היה אדם בשם דוד עיון שהיה המקשר בין ההגנה והוא היה מכיר את כל היהודים שבאו ארצה. אלה שבאו שנה שנתיים שלוש וארבע לפניי, כולם היו גרים בסביבה, וגייסו פה שלוש מחלקות להגנה.

ש: אנחנו נגיע לנקודה הזו, אבל לפני זה, חשוב לי להבין שכשאתה הגעת הנה, דרך אגב, לא סיפרת לי על האחיות שלך. מתי האחיות שלך הגיעו?

ת: אחות אחת באה גם כן בשנת '35.

ש: היא באה כבר נשואה?

ת: לא. היא התחתנה פה.

ש: אז איך זה, ההורים נתנו לה לבד?

ת: כן, ככה זה היה. הרבה בחורים

ש: בחורות גם כן לבד?

ת: גם בחורות, לבד.

ש: כי ידעו שיש לה פה קרובים?

ת: יש לנו קרובים, יש לנו אח. שולחים אותה לאחיה, שולחים אותה לאחותה, שולחים אותה לדוד שלה. בחיפה למשל היו לי דודים ודודות. אלה נולדו בעכו. אז היתה לי כתובת בעכו. יש לי דוד שהוא היה המוכתאר בכפר יסיף. אתה יודע שיש בית קברות

ש: כן, אני יודע.

ת: אז סבתא שלי קבורה שם. היא היחידה שיש [מצבת] שיש שכתוב עליו "מזל נתח".

ש: מעניין. פה אתה הכנסת אותי לנקודה מאוד מעניינת מבחינה היסטורית ארצישראלית. אתה מספר לי שהיו לך קרובים בעכו, בחיפה, ופה בתל-אביב. כשהגעת הנה ארצה, היית פה בתל-אביב ת: היתה לי דודה אחת בנווה שאנן. היה לי דוד בחיפה, אח של אבא שלי, היו לו שבעה ילדים. היה לי דוד בעכו, אח של אבא שלי.

ש: איפה בעכו? בעיר העתיקה?

ת: בעיר העתיקה פעם היו. לדוגמה סבא שלי, היו לו חנות ובית בעיר העתיקה.

ש: מה היה שמור?

ת: אבו-אהרון נתח.

ש: אבו-אהרון זה על שם הבן שלו?

ת: כן.

ש: ואיך קראו לו?

ת: אהרון ..., זה השם שלו. ... קראו אבו-אהרון.

ש: הוא ישב בעיר העתיקה?

ת: כן.

ש: כמה יהודים דמשקאים היו אז?

ת: היו 14 משפחות. זה מה שאני שמעתי מהסיפורים.

ש: הם ישבו שם מסביב לבית הכנסת, נכון? היה שם בית כנסת בעיר העתיקה?

ת: לא יודע.

ש: בכל אופן סבא שלך ישב בעכו בעיר העתיקה. מה הוא עשה שם?

ת: פחחות. טרומבות. זה מה שאני ... אני לא מכיר אותו ככה שאני לא יודע ממנו כלום.

ש: כמה מה-14 משפחות האלה היו דמשקאיות?

ת: לא יודע.

ש: בכל אופן אתה יודע שמשפחה אחת של הסבא שלך היא דמשקאית בטוח?

ת: המשפחה שלי היא לא דמשקאית. היא מוגרבית.

ש: אה, מוגרבית, בסדר. ובעכו שמחוץ לחומות היו עוד?

ת: לא. בעיר העתיקה היו מפני שאם היה נפטר מישהו, היו לוקחים אותו מעכו העתיקה ברגל עד כפר יאסיף.

ש: למה אי אפשר היה לקבור בעכו?

ת: יש פה איזה סיפור שאסור לקבור מתים יהודים בעכו.

ש: כי היא עיר נכרית?

ת: כן. אני שמעתי את זה מירון לונדון פעם. הוא שאל אותי את השאלה, אמרתי שבאמת אני לא יודע. אמר לי – תדע לך, היות שזו עיר לא יהודית, אסור היה לקבור. היו הולכים, היה בית קברות עתיק ש: בכפר יאסיף.

ת: כן, ודוד שלי היה המוכתאר של בית הקברות עד שהוא נפטר.

ש: מה שמו?

ת: יצחק נתח.

ש: איפה הוא גר?

ת: בעכו, הוא ואשתו, עד שהוא נפטר ולא היו להם ילדים. הוא נקבר בעכו. יש עכשיו בית קברות של יהודים ושם הוא קבור. אבל סבתא שלי קבורה [בכפר יאסיף] ויש שם עצי זית, ושם לא אכפת למדינה, לא אכפת לאף אחד.

ש: אני יודע שמשרד הדתות קצת מטפל שם.

ת: שום דבר. הדוד שלי, היות שהוא היה בצבא עם נשיא המדינה בן-צבי, היו ביחד חילים בזמן התורכים, עם בן-גוריון וכל החמולה הזו, אז הוא היה הולך תמיד אצלם לשר הדתות. בינתיים, ב-48', לקחו את כל האבנים, כל השמות, ועשו עם זה במאפייה הוא אמר לי, פעם אני שמעתי את הסיפור, שעשו מזה כביש, עשו מזה רצפה של מאפייה, הכל מהקברים של היהודים.

ש: מהמצבות.

ת: ועד עכשיו אף אחד לא מעניין אותו ולא אכפת לו.

ש: עשו את זה בכפר יאסיף אתה אומר?

ת: כן. ... נוצרים ומוסלמים. לדוד שלי היו הרבה מכירים שם. הוא היה הולך ועובד, היה אינסטלטור. או שהיה מוכר חלקי אינסטלציה. בעכו היה לו בית, בחוץ. היה מזל כי ב-47', שאני התגייסתי לצה"ל, יצא לי להיות ... השאוויש, הסמל, של בית הסהר בעכו, במשטרה.

ש: במשטרת עכו או במבצר?

ת: במשטרה. אני התגייסתי והייתי בכמה מקומות. הייתי בנצרת אחראי על המחסומים ואחר כך שלחו אותי בגלל השפה הערבית לעכו. אמרתי – ואללה זה טוב, בשבילי זו מציאה כי זה המקום של האבא והסבא והמשפחה. ודוד שלי היה גר שם. הוא הלך לחיפה לכמה זמן וחזר. כשעכו נכבשה ונהייתה עיר יהודית, הוא חזר בחזרה לעכו. כשאני הייתי אחראי, אני הלכתי עם שפם וכולם לא ידעו מי אני ומה אני. בסוף היו קוראים לי יוסף הדרוזי. הלכתי עם שפם והייתי אחראי על בית הסהר במשטרת עכו.

ש: במבנה של המשטרה המנדטורית?

ת: כן. שם אני הייתי אחראי על בית הסהר. היה לי קשר עם קצין הביטחון. והיה לי קשר רק עם הצבא. אפילו שם הרבה יהודים לא ידעו מי אני ומה אני. גם בנצרת כשהייתי היו לי מכל מיני עדות. היה לי אנגלי אז דיברתי איתו באנגלית. הייתי בציפורי חודשיים, במשלט בציפורי, לפני זה. אחר כך היה לי ענין עם איזה קצין, תפסתי אותו שהוא היה גונב את המזון של צה"ל. אז באו ואמרו – טוב, יש הזדמנות. הסמל של בית הסהר הלך הביתה ואתה עובר לעכו עכשיו. אמרתי – ואללה, שישו ושמחו, אני הולך לעכו, ארץ

אבותיי. העבירו אותי לעכו. היתה לי דירת שני חדרים בתוך המשטרה והיו משרתים אותי האסירים הערבים שם. הייתי יוצא עם היחידה כל פעם לכפר אחר בגבול לבנון. היינו סוגרים [את הכפר], עולים לצריח של המסגד ומישהו היה קורא דרך הרמקול שיש עכשיו עוצר ועל כל הגברים להיות במקום זה וזה. אז הגברים היו לבד והנשים לבד. אני הייתי היחידי שקורא וכותב ערבית, הייתי בודק את כל התעודות של האנשים. פתאום צץ איזה מכתב, ... לי את המכתב, הייתי מרים אותו לראות מיהו ומהו, אם יש משהו. ככה הייתי שם איזה ארבעה חודשים בעכו. היה לי שיתוף פעולה עם הערבים, אלה שהיו בבית הסהר. היו כאלה שהיו יוצאים בלילה ושוודדים אחד את השני. היה להם נשק, היו מביאים אותם לבית הסהר. אני הייתי בא, לוקח את האדם, אומר לו – מוחמד, בוא תשב על ידי, קח סיגריה. הייתי יושב איתו ו"מסובב" אותו. אומר לו – תשמע, הלא תפסו אותך במילא, אתה הלכת ושידדת בלילה אלמוני פלוני והיית עם רובה, כולם יודעים. למה שלא תמסור את הנשק ותגיד לי איפה הנשק ואיפה זה. היו כמה אנשים באמת שפתחו את הלב ונתנו לי, אמרו לי – בוא איתי אתה, בוא לגבול, ואנחנו ניתן לך. אני הבאתי שלושה או ארבעה רובים שהיו קבורים. אתה יודע שאצל הערבים היו שמים אבנים כגבול בין אחד לשני.

ש: כן, בין חלקה אחת לשנייה.

ת: כן. אז היינו הולכים לשם. הייתי תמיד הולך עם רובה גרמני, היה לו שם, לך תזכור. תת-מקלע. איך קראו לו הגרמני הזה? לא חשוב, תיכף אני אזכור. הייתי הולך, והיינו באים, שולחים את היחידה למוכתאר, המוכתאר היה משרת אותנו, מכין לנו ארוחה, גבינות ופיתות ואני יודע מה, זעתר ושמן זית. אני הייתי הולך עם הקצין ועוד אחד לגבול לבנון, הוא היה פותח ומוציא את הרובה. היה קשה, אני לא ידעתי איך אנחנו נוכל לתפוס את הנשק הזה שיש לערבים. זה מה שהיה עד שהגיע הזמן שאני צריך להשתחרר מהצבא. אמרתי שאני אשתחרר. בא קצין המודיעין ואמר – בשביל מה לך ללכת? בוא ניתן לך דירה בעכו ואתה תהיה ... אמרתי לו – יש לי בית בתל-אביב בשכונת עזרא ויש לי מכולת ואני רוצה

ש: היית כבר נשוי עם ילדים, נכון? מתי התחתנת?

ת: אני התחתנתי ב-45, '46 משהו כזה.

ש: עם מי?

ת: אשתי גם דמשקאית. היא באה עם פספורט.

ש: כשהיא היתה פה?

ת: לא, היא באה אחריי.

ש: ... היית מאורס לה?

ת: לא. היתה לי מישהי אחרת ולא יצא לי ללכת איתה, ולהביא אותה לפה. אז זו הגיעה, באה, היתה נדמה לי שנה. קוראים לה חנה לוי-מלאך. אלה היו משפחה של קברנים.

ש: בדמשק?

ת: כן. כל הדודים, חמישה אחים היו, הם היו הקברנים של בית הקברות היהודי. הם היו עושים את הקבר, חופרים, מכניסים, רוחצים את המת, וגם הנשים שלהם היו רוחצות את הנשים. הכל בהתנדבות היו עושים

... היו עושים את הקבר ושם היה קבר כזה ענק, הכל אבן, של מטר על שמונים, אני יודע מה. חתיכת סלע. עם הכתף היו מזיזים, עושים בטון, מעמידים אותו. זה לא כמו פה שיש. זה מה שהיה.

ש: הבנתי. אני רוצה ברשותך לחזור אל הזמן שאתה מגיע ארצה. תנסה לשחזר בזיכרון שלך איפה חיו יהודים מסוריה פה באזור. לפי מה שאתה זוכר.

ת: זו הסביבה. נווה שאנן.

ש: במה הם עסקו? אתה הגעת ב-44' אמרנו. ממה הם התפרנסו?

ת: יש כאלה שידעו את השפה הערבית אז הם עבדו בטאבו. היו כמה יהודים בעלי מעמד שהיו שם. גם יושב ראש העדה והסגן שלו עבדו בטאבו.

ש: מה זאת אומרת יושב ראש העדה? של הדמשקאים?

ת: כן. הוא היה גר פה בלווינסקי.

ש: מי זה היה?

ת: זה היה משה ...

ש: ומי היה הסגן שלו?

ת: ברוך חלבי. גם הוא עבד שם בתור בעל מעמד.

ש: אתה אומר שהם היו בראש הקהילה. מה זאת אומרת? מישהו בחר אותם? איך הם נהיו ראשי הקהילה?

ת: בדרך כלל זה נעשה ... או שהוא בא ... שלו, בא כעסקן ציבורי, או שהעדה באו ואמרו, למשל יש בית כנסת, צריך להיות ראש לבית הכנסת. אז מישהו אומר – בואו נבחר מי שיכול להיות המנהיגות הרוחנית. אז בחרו בן-אדם. הוא לא היה רב או משהו. היו פה ארבעה, חמישה אנשים מכובדים באמת שאני באתי וראיתי אותם והם היו ראשי העדה וכולם גרו בלווינסקי.

ש: אתה ציינת את ..., את חלבי. מי עוד היה גם?

ת: היה סלים חארס, השומר.

ש: חארס זה שומר?

ת: חארס בערבית זה שומר, אבל [הכוונה] למשפחת חארס.

ש: מי עוד?

ת: היה עוד אחד בשם דניאל.

ש: הם עסקו אמרת, הם היו

ת: הם אספו כספים וחילקו לנצרכים.

ש: במסגרת בית הכנסת? זה היה ארגון?

ת: היה, כן. היה ארגון פה כמו שהיה ארגון בדמשק ... כל מיני עמותות. אז פה הקימו עמותה וקראו לה "מתן בסתר".

ש: שהיתה במסגרת בית הכנסת?

ת: בית הכנסת ולא בבית הכנסת. אלה המנהיגים של העדה, שאדם בא ואין באפשרותו ..., אז הוא היה בא אליהם.

ש: אתה דיברת איתי על ארבעה מנהיגים פחות או יותר של העדה במסגרת בית הכנסת. איך קראו לבית הכנסת?

ת: בית יעקב ... לפני שנבנה זה היה צריף פה. היה פה בית כנסת והיה עוד בית כנסת ברחוב, איך קראו לו? יש בית כנסת, קיים, שלנו.

ש: של הדמשקאים?

ת: כן.

ש: איך קראו לו? באיזה רחוב זה?

ת: ברחוב השני. "שבת אחים".

ש: גם של הדמשקאים?

ת: כן.

ש: תגיד לי, "מתן בסתר", הארגון הזה לעזרה, היה משותף לשני בתי הכנסת או שלכל בית כנסת היה לו ... משלו?

ת: לא, כללי. כל העדה.

ש: כל העדה שנמצאת פה באזור תל-אביב?

ת: כן. כל עולה חדש שבא. היתה להם קופה. בא עולה חדש, לדוגמה היה צריך עזרה כספית, עזרה מוסרית, עזרה להתחנן או משהו, היינו יכולים לתת לו למשל לירה, שתי לירות. יותר מאוחר התחילו לתת להם הלוואות.

ש: מאיפה הם אספו את הכספים? מאיפה היתה להם הקרן הזו?

ת: כל אלה שהיו באים למרכז, לבית הכנסת, ידעו שפה יש עדה וראש עדה. בשבת, זה שהיה עולה לספר התורה, היה מתנדב לבית הכנסת והיה מתנדב לעזרה וסעד, לדוגמה בעוד חמישה שקלים או עוד גרוש, עוד שני גרוש. ככה היו אוספים את הכסף. זה מנהג שהיה קיים מסוריה, שכל אדם היה תורם משהו לעדה, וזה דור ההמשך. באו לכאן ואמרו – אנחנו היינו בדמשק, גם פה צריך להקים את היחידה הזו, לאסוף כספים ולתת לנצרכים.

ש: הקרן היתה באמצעות תרומות?

ת: הכל תרומות של העדה.

ש: העדה שחיה פה?

ת: כן.

ש: מחוץ לארץ לא שלחו אליכם תרומות?

ת: שלחו גם כן מחוץ לארץ. היו שולחים בעיקר מארגנטינה. אחר כך גם כן היו שולחים ממקסיקו ומניו-יורק. לפעמים היה נוסע איזה שליח מפה מבית הכנסת, בא לארגנטינה והיה מבקש. היו שם אנשים בעלי מעמד. היו מבקשים מהם אם ניתן לעזור ליהודי סוריה שבאו, עולים חדשים. כמו שהיום. אז היו נותנים להם למשל אלף דולר, אלפיים דולר. זה היה הרבה כסף אז. ככה עד היום הזה ממשיכים יהודי סוריה לתרום, לתת לעדה.

ש: אתה קודם סיפרת לי שכמה עבדו בטאבו, מכובדים מה שנקרא. אחרים מה עשו?

ת: כל מיני עבודות. היו כאלה שהיו להם חנויות, היו כאלה שעבדו כפועלים, יש כאלה שעבדו בכל מיני מקצועות. גם פה עבדו בנחישות. היו שתיים שלוש משפחות שעבדו בנחישות.

ש: הם הביאו את זה... מסורת

ת: הביאו את המסורת לכאן והתחילו פה לעבוד, המשיכו. יש כאלה שעשו עסקים, בעלי מעמד, שבאו עם קצת כסף אז פתחו חנות באיזה מקום.

ש: כמה דמשקאים היו כאן בערך ב-44' כשהגעת? אולי גם חלבים? חלבים לא היו פה?

ת: הריכוז שלהם היה בשוק הכרמל, רחוב עזרא, רחוב הירקון. שם עד היום הזה רוב החלבים גרים. הדמשקאים היו פה והחלבים היו שם. בשכונת שפירא היו הרבה דמשקאים.

ש: כמה? אתה יכול ככה במספרים פחות או יותר?

ת: לא.

ש: כמה משפחות?

ת: כמה מאות משפחות, כן.

ש: כמה מאות.

ת: אבל בדיוק כמה אני לא יודע.

ש: מי היה יותר באותה תקופה כשהגעת, דמשקאים או חלבים שחיו שם?

ת: בדרך כלל הדמשקאים. אבל גם החלבים היו הרבה. היו הרבה שלקחו בסטות בכרמל. משפחת בטיש אני זוכר. הרבה משפחות שבאו לכרמל והסביבה, לקחו זכות ועשו בסטה בכרמל. עד היום הזה הרבה חלבים גרים בסביבת הכרמל.

ש: בוא נדבר על האחיות שלך. לא דיברנו עליהן כמעט. אמרת ששתי אחיות הגיעו.

ת: אחת באה ב-42'. הגדולה באה בשנת 40' או 38', משהו כזה.

ש: אה, הרבה לפני. היא הגיעה אני מבין ...

ת: ... היא באה לאחיה.

ש: אחיה הגדול.

ת: כן. דודה שלי, אחות של אבא שלי, גרה גם כן פה. לא היו לה ילדים, אז היא באה וישבה אצלה. הבעל של דודה שלי היה שומר בגבעתיים, על המגדל. היה חומה ומגדל. זה מה שאני שמעתי, אני לא מכיר אותו. הוא היה מהשומרים. התחילו מאורעות 38', משהו כזה.

ש: 36'.

ת: משהו כזה, יכול להיות. בא איזה ערבי ואמר לו – תשמע, איך קוראים לך? אמר לו – יצחק. נדמה לי [ששמנו] היה יצחק. אמר לו – תשמע, תעזוב את המגדל ותברח, באים להרוג אותך ... אותי לא יעצרו כי אני חי איתם. פתאום הוא ראה באמת שבאים לכיוון גבעתיים. הוא התחיל לירות מהמגדל עד הכדור האחרון, ונגמרו הכדורים. עלו למעלה עם הסכינים, ירו בו ורצחו אותו עם הסכינים. הוא קבור בנחלת יצחק. זה מה שאני שמעתי, אני לא יודע אפילו איפה [הוא קבור]. מאגודת השומרים. אין להם אף אחד.

ש: אתה קודם סיפרת לי שהיו לך גם קרובים בחיפה.

ת: אה של אבא שלי ושתי האחיות שלי גרו שם. אחד היה ספר. הוא היה גם ... הוא היה גם בדמשק ספר. הוא ואבא שלו והאחים שלו. הם היו חמישה אחים, כולם ספרים. אז הוא היה בחיפה. עם אח שלו פתח חנות ברחוב הרצל 65.

ש: כמה דמשקאים היו אז?

ת: בחיפה גם היו הרבה דמשקאים ...

ש: כמה בערך?

ת: לא יודע כמה בדיוק. כמה עשרות.

ש: כמה עשרות משפחות?

ת: כן. הם גם היו מרוכזים כולם בהדר, איפה ששוק תלפיות והסביבה. כולם היו דמשקאים.

ש: במה עסקו שם? ...

ת: היו הרבה פועלי בנין.

ש: פועלי בנין?

ת: היו הרבה פועלי בנין. למשל גיסי השני היה לו אוטו טנדר, היה סבל, מוביל ירקות. בהתחלה חמרי בנין נדמה לי, אחר כך הוא היה מוביל ירקות. אחרי המלחמה הוא קיבל בסטה בשוק תלפיות. באה המשפחה, שבעה ילדים, והוא היה חולה. אז הוא קיבל זכות ועד היום הזה יש לו ...

ש: בסטה של מה?

ת: ירקות. והשני היתה לו מספרה ועבד ...

ש: הדמשקאים האחרים, במה הרוב עסקו?

ת: הרוב פועלים.

ש: היו גם חלבים בחיפה?

ת: ודאי שהיו.

ש: איפה הם התרכזו?

ת: לא יודע.

ש: ביירותיים? לבנונים?

ת: הלבנונים באו יותר מאוחר. היו כאלה שהתערבבו פה. בשפירא היו בודדים. בעיקר הם באו לבת-ים.

ש: אבל זה יותר מאוחר, הרבה יותר מאוחר, נכון?

ת: היה להם טוב בלבנון. בלבנון הם היו כולם במסחר. הם היו בעלי עסקים. ואם לא אז עבדו אצל ערבי ונהלו לו את כל הענינים. היה להם מעמד טוב, הלבנונים. כשבאו אז הם התרגלו [להיות] בבת-ים. שם יש בית כנסת מפואר שלהם.

ש: מאיזה שנה בית הכנסת הזה בבת-ים?

ת: בין שלושים לארבעים שנה.

ש: הבנתי. קודם אתה סיפרת לי על ראשית ההתארגנות של הארגון של יוצאי דמשק. סיפרת לי על ארבעת ראשי הקהילה כביכול - ..., חלבי, דניאל ועוד מישהו.

ת: סלים חארס.

ש: אתה זוכר אותו בטח.

ת: כן, בודאי.

ש: אז התחיל ממש ארגון יוצאי דמשק?

ת: לא. לפניי. אני לא יודע כמה שנים לפניי הם התחילו ...

ש: הארגון הזה היה קיים לפניך עוד?

ת: בודאי. אמרתי לך. הם 60, 65 שנה פה. אולי 70 שנה. אני לא הייתי פה בארץ. אני נולדתי רק ב-1924. כשאני באתי, אני אמנם לא הצטרפתי. למשל פה בנווה שאנן היה אחד ספר, קראו לו בנימין עג'מי. כל עולה חדש שבא אמרו לו, ערבי או מי שלא יהיה, להביא אותו לנווה שאנן אצל בנימין עג'מי. הוא היה לוקח את הבן אדם [אומר לו -] תשב פה, אני אדאג לך. אז כולם היו גרים בסביבה. אחי היה גר בשבזי. אז באתי פה לאיזו דודה, היתה זקנה, ואמרתי לה – אני הבן של אלמוני פלוני. בעלה היה אח של סבתא שלי. ... – אתה באת אלי עכשיו, מי יקח אותך? מי יביא אותך? אני לא יודעת מה לעשות איתך. אמרתי – טוב, תביאו אותי לבנימין עג'מי הספר. הוא היה פה בתחילת נווה שאנן, היתה לו מספרה, חנות גדולה. כל עולה חדש שבא היה בא לשם והוא היה דואג לבן אדם לאן להעביר אותו.

ש: הוא קיבל את זה בעצמו?

ת: בהתנדבות עשה.

ש: זה לא שמישהו בא או שראשי הקהילה אמרו לו – אתה תהיה ממונה?

ת: לא. הוא עשה את זה מאהבה לעדה. עוזר לעדה, זה הכל. אבל הוא הכיר את בני העדה. בא בן אדם – מי אתה? הוא הכיר את אבא שלו. אמר – טוב, אחיך גר רחוק? אז חכה פה, אני אראה מישהו שיודיע לך או שאני אשלח ... ככה זה היה ... הבן אדם לא היה עוזב אותו עד שהוא היה מגיע למשפחה שלו.

ש: על אילו שנים אתה מדבר שהעג'מי הזה היה פה?

ת: '42, '44 והלאה.

ש: בסדר. ספר לי קצת על הארגון. איך הוא התפתח?

ת: כל פעם שהעדה גדלה הארגון גם גדל. אחר כך היה פה אברהם סבן. אברהם סבן היה בין המייסדים [לפני] 65 שנה של בית הכנסת פה.

ש: מתי הוא נהיה ראש הארגון?

ת: אנחנו אין לנו ראש ארגון. יש לנו אנשים שאומרים – אני עבד, כמוני כמוך. לא חיפשו כבוד מיוחד. הוא היה אדם שטיפל בענייני דת. בענייני בית הכנסת. אסף כספים. היה אומר – תעשו, אלוהים הגדול איתנו, אלוהים עימנו. היה לו קשר. אחר כך התחילה משפחת קנז'. אח שלהם הוא חבר שלי טוב. לא יהושע ולא יוסף, יעקב.

ש: זה שנמצא במקסיקו?

ת: מקסיקו. אני בשנת '80, '81, הייתי אורח שלו לחודש ימים. הכל הוא שילם, על חשבוננו. כל הנסיעה וכל הזה. אמרתי לו – אני עובד עיריה. נכנסתי בסוף שנת '60 לעיריה, כי אני גם הייתי ...

ש: אחרי שעזבת את המכולת.

ת: למה עזבתי את המכולת? הייתי עסקן ציבורי. כל ימי חיי הייתי עסקן ציבורי. אני חילקתי כספים מהעדה. למשל הייתי בא, נתנו לי רשימה לתת ...

ש: מי נתן לך את הרשימה?

ת: המנוח ... [אמר -] תן תרומה לאשה הזו. אז היו נותנים לה גרושים, חצי לירה לחודש, שבעים גרוש לחודש, לירה.

ש: ממש היה סיוע כל חודש בחודשו?

ת: כן.

ש: במסגרת מתן בסתר?

ת: כן. היו כאלה שבאו אלי לחנות, אלה שהיו זקוקים. כל ראשון או שני בחודש היו באים, נתתי להם והחתמתי אותם. חודש זה, חודש זה ... תחתמי לי פה, תחתמי לי פה. ככה זה היה, הייתי נותן. אחר כך התחלנו בשכונת התקווה. אח שלו, יעקב קלש, הוא היה מטעם העדה בשכונת התקווה. הם היו כבר אנשים מבוגרים ולא יכלו לבוא לתקווה לחלק כספים פה. אנחנו אז הכרנו, היה לנו עוד אחד שהוא היה בין הותיקים. קראו לו ציון אלפיה. האדם הזה היה תמיד, כל עולה חדש שהיה בא הוא היה לוקח אותו הביתה.

ש: איפה הוא גר?

ת: בשכונת התקווה. הוא היה איש הקשר עם הסוכנות. היה בא, לוקח את הבן-אדם – יא איבני, מה חסר לך? היה נותן כסף מכיסו. – מה אתה צריך? אין לך איפה לישון? בוא תישן אצלי בבית.
ש: כן.

ת: הוא היה אדם מסור והיה מקשר בין המוסדות. היתה לו גישה לכל המוסדות ולסוכנות.

ש: הוא היה איש סוכנות? הוא לא עבד בסוכנות?

ת: לא, לא. הוא היה בנאי פעם. קבלן פרטי שעבד, "בזעת אפיך תאכל לחם". אחר כך היה לו, לקח סוכנות ביטוח והיה מסתובב בשכונה. לפעמים היה לוקח כסף מאנשים והיה מעביר לאגודה.

ש: אמרת עכשיו אגודה. מתי באופן רשמי הקימו את האגודה הזו?

ת: לא יודע. אמרתי לך. לפני שבאתי. כשאני באתי היה היתה קיימת.

ש: היא היתה רשומה אצל האנגלים כאגודה?

ת: לא יודע. לא היה צריך להיות רשום כאגודה אצל הבריטים. היו גופים. לכל עדה היתה מין עמותה כזאת פנימית. לעדה הפרסית, לעדה הבוכרית, לעדה המצרית, לעדה העיראקית, לעדה התימנית. היו כאלה שהיו מכירים אדם כזה שאין לו מה לאכול, היו באים ונותנים לו מתן בסתר. זה קיים. גם בסוריה זה היה קיים. היו הולכים ואוספים לחם ביום שישי והיו מחלקים לנצרכים את הלחם. באמצע השבוע, ביום ראשון או ביום שישי היו נותנים לו משהו גם כן בשביל לבזבז, כסף. היהודים מעט מאוד. היו שניים שלושה בודדים שהיו מבקשים נדבה. זה לא היה קיים אצלנו לבקש נדבה. כולם עבדו כפועלים פה בארץ, כולם חיו ולכולם היה במה לעבוד. אני גם עבדתי כפועל בנין. עבדתי בצינורות ביטון, עבדתי ביציקת אלומיניום, עבדתי ביציקת ברזל בהתחלה, עבדתי כסבל. עבדתי בכל מיני עבודות. אחר כך קניתי אופניים בתשלומים, כל שבוע חצי לירה, והתחלתי להביא, אבא שלי שלח לי ארגז כלים עם איזה ערבי שאני

מכיר אותו שהיה בא אלי לפה. הביא לי ארגז כלים והיו לי כלים. התחלתי לצאת באופניים עד פתח תקווה בשביל לתקן פרימוסים.

ש: מתי עברת מכאן, מאזור תל-אביב, ממרכז נווה שאנן והסביבה?

ת: שנה ישבתי פה. שנה ומשהו.

ש: מתי עברת לשכונת התקווה?

ת: לשכונת עזרא עברתי ב-45, '46.

ש: שכונת עזרא ולא שכונת התקווה?

ת: לא.

ש: אלה שתי שכונות קרובות.

ת: כן. קראו לזה שכונת עזרא. עד היום הזה אף אחד לא יודע למה קראו לה שכונת עזרא.

ש: אולי הקבלן שבנה אותה היה עזרא?

ת: כמה שחיפשו לא מצאו למה קראו לה שכונת עזרא. באו אלי מהעירייה, בא ראש העיר ובאו הרבה מוסדות. שאלו אותי, כי אני האיש הותיק בשכונת עזרא, ואמרתי שאני לא יודע. אולי על שם הרב עזרא. בסוף אמרו שזה "עזרה וביצרון".

ש: החברה הזו שהיתה מקימה בתים.

ת: כן. אבל אף אחד לא יודע שהיתה קיימת "עזרה וביצרון". היא קמה בשנות הששים. אבל אם זה היה קיים אז? לא. אז הם אמרו – רק יכול להיות [על שם] החברה שהיתה "עזרה וביצרון" וקראו לה בקיצור עזרה.

ש: והיא קרובה לשכונת התקווה.

ת: היא 600, 700 מטר משכונת התקווה.

ש: מה יש בין שכונת התקווה לשכונת עזרא?

ת: בתים. שכונת התקווה היא עד כביש לח"י. יש כביש שהולך לגשר, לקרית שלום. מעבר לכביש זה שכונת עזרא. עד היום אנחנו עצמאים, לא שייכים לשום דבר, רק לשכונת עזרא.

ש: מתי הגעת לשכונת עזרא?

ת: סוף 45.

ש: מה היה שם? מי חי שם אז?

ת: היינו שלושים, ארבעים משפחות סוריות דמשקאיות.

ש: חלביות לא?

ת: חלבים היו משפחה אחת או שתיים. בהתחלה היתה משפחה, אחר כך באו עוד ארבע משפחות. היות שבלילה היה מסוכן ללכת, ואני הייתי חבר ההגנה, באתי לממונים שלי ואמרתי – רבותי, אין שמירה, אין שום דבר ופה פחד בלילה לצאת כי אין חשמל, אין כביש, אין תחבורה, אין מים. אמרו – האם אתה מוכן לקחת על עצמך את אחזקת הנשק?

ש: מי אמרו?

ת: מפקד ההגנה.

ש: של תל-אביב?

ת: כן. שכונת התקוה.

ש: מי זה היה?

ת: משה נקדימון ויוסף הלפרין. אחד מפקד מחוז ואחד מפקד חבל. אמרתי שאני מוכן לקחת על עצמי ולהחזיק את הנשק. שלחו לי שני סטנים.

ש: לזה התכוונת קודם כשאמרת תת-מקלע גרמני?

ת: לא. סטן זו תוצרת שלנו. הוציאו אותו חדש. אז ב-47'.

ש: הוציאו אותו לפי דגם אנגלי אבל.

ת: קרל גוסטב זה מה שהיה לצבא הגרמני. הסטן היה שאתה לפעמים יושב ודופק על השולחן, הוא היה פולט צרור. חיפשו דרך להחליף אותו כי כמה אנשים נהרגו. בפרט אצלי בבית. היו באים בלילה לשמירה. אני ארגנתי שני שומרים מההגנה ושני שומרים מהשכונה שיוצאים יחד, אחד עם נשק ואחד בלי נשק, ארבע שעות וארבע שעות. אני הייתי כאילו המוכתאר מטעם ההגנה בשכונה. היו לנו ארבעה אימונים. היינו נותנים לשומרים הראשונים לארבע שעות שני רימונים, ושני רימונים לאלה של המשמרת השניה. התחלנו לעשות רשימה ולעשות סדר שיצאו אנשים לשמירה. שניים מהשכונה ושניים מההגנה היו באים וככה זה היה. אני הייתי צריך לדאוג שהנשק יחזור אלי בבוקר בחמש כשהאנשים יוצאים בבוקר לעבודה. הנשק היה חוזר אלי, באתי והייתי לוקח אותו, שם אותו בסליק. אשתי אפילו לא ידעה שבבית, בחצר, היה סליק עם נשק. אף פעם. זה לקח הרבה זמן. ב-47' התברר שהענין כבר היה גלוי, אז התחלתי לשים את זה מתחת למיטה והחבר'ה התחילו לבוא אלי הביתה. לאשתי לא היה ... היה הכל עם נר על נפט. לא היה לנו חשמל. והיה טלפון שדה עם גלגלת. היו באים ומטלפנים מפה למטה ההגנה בשכונת התקווה. כשהתחילו המאורעות ב-47' לאנשים לא היה מה לאכול. לא היו ירקות, כי כל הירקות היו של הערבים. אצלי היו כמה פרדסים שאני בסגירת עינים הייתי מכיר כל עץ ועץ וכל מה שיש בפרדסים האלה, כי תמיד הלכתי אצלם.

ש: פרדסים של הערבים?

ת: כן. כשהתחילו המאורעות, בהתחלה אמרו היהודים שאין להם מה לאכול. אמרתי – בואו הנה. הייתי יוצא אני ועוד אחד, נכנסים איזה מאה מאתיים מטר בפרדס, שומרים על הפרדס שהערבים לא יבואו, ואני אומר – תיקחו. היה לוביה, היה שעועית, היו חצילים, סלק, צנון, לפת. אני זוכר שהיה משהו בין העצים, לא יאמן, צנון בגודל כזה של קילו, קילו וחצי כל אחד. היתה ברכה. למרות הכל, הערבי שם, קראו לו חמיס אני זוכר

ש: בעל הפרדסים?

ת: בעל פרדס אחד. היו פרדסים ולכל אחד היה מישהו אחר. אבל לפרדס הראשון היתה באר מים והיה שטח פתוח. היו אבטיחים, לוביה, שעועית, במיה, הכל.

ש: מה זה לוביה בעברית?

ת: במיה קוראים לה, כמו שעועית, דומה לשעועית, אבל לוביה. אתה תימני, אתה צריך לדעת מה זה לוביה. אתה משתמש בקולאיה, לא?

ש: ואללה אני כבר לא זוכר תאמין לי.

ת: אתם לא אוכלים בבית קולאיייה?

ש: לא מוכר לי.

ת: היו מטגנים את זה ואוכלים את זה בשבת. קראו לזה קולאיייה.

ש: אתה רואה, אני ... שם, אני לא כל כך

ת: כן. אז הערבי הזה כל יום בשעה שתיים היה פותח את המנוע, מדליק את המנוע למים, היה משקה והיה אומר ליהודים מכל שכונת עזרא לבוא ולקחת מים, היה זמן של שתיים. כל אחד היה הולך עם הדליים וממלא מים. אף אחד לא היה נוגע בפרדסים. בפרדסים היו תפוחי זהב, היו תפוזים מתוקים, היו הרבה גוייאבות. היו גוייאבות אדומות אם אתה זוכר. היו להם תפוחי עץ קטנים כאלה. אני ידעתי כל עץ שהיה בתוך הפרדסים האלה. כשהתחילו המאורעות, בשביל לתת לחבר'ה הרגשה נעימה, הייתי אומר להם – יאללה בואו, בשעה 12 בלילה, נלך לפרדס והיום נביא תפוחי זהב. היו מבסוטים. היה להם מה לאכול כל הלילה. לא היה מי שיתן אוכל.

ש: מה היה ההרכב של שכונת עזרא אז, במלחמת העצמאות? מי היו יותר – סורים, עיראקים, מרוקאים, תימנים?

ת: בעיקר היו סורים ותימנים. שרעבים. ודמשקאים. היו שלוש ארבע משפחות קווקזיות. בנו איזו שכונה שקראו לה "חפץ חיים", בדרך, באמצע. התחילו לבנות והיו שם שלוש משפחות אשכנזיות. זה לא לקח הרבה זמן, אחרי קום המדינה מכרו ויצאו משם.

ש: מי נכנס במקומם?

ת: לא היו כבישים. מאותו יום יש לנו מגרש כדורגל שאני והחבר'ה שלי, ועד שכונת עזרא, עקרנו את כל העצים ועשינו מגרש כדורגל להפועל שכונת עזרא. היו שתי קבוצות.

ש: על איזו שנה אתה מדבר?

ת: 49'. באתי היות שאני הייתי גם עסקן ציבורי וגם איש הגנה, אז אני המשכתי להיות איש מערכניק, מפא"יניק כמו שאומרים. ביקשתי שיתנו לנו איזה שהוא צריף. בשנת 51' היה השיטפון הגדול. ב-49' גם היה שיטפון. אני הרמתי את כל האנשים לסירות ואז היה עוד ב-49' ראש העירייה ביאליק.

ש: ביאליק? של תל-אביב?

ת: כן.

ש: ביאליק הסופר היה ראש עיר?

ת: רוקח. ראש העיר היה רוקח. הוא היה אצלי אחרי השיטפון ב-49'. אחר כך לבנון היה אצלי, נמיר היה אצלי, רבינוביץ' היה אצלי וצ'יץ' היה אצלי כמה פעמים, למרות שאני בסוף שנת 60' הלכתי לעבוד בעירייה כי לא יכלתי להחזיק מעמד כבר בחנות. הייתי מוכרח לעזוב. ארבעה ילדים קטנים, לא היתה פרנסה, הרבה אנשים לא היו בסדר. הייתי מוכרח ללכת. אמרתי שלא יכול להיות גם בעסקנות. אני גם עשיתי בשכונה, היה לי צריף ענקי, והקמתי שם מועדון לנוער העובד. הקמתי שם שתי קבוצות כדורגל, הפועל שכונת עזרא. היו חוגים והרצאות ...

ש: זה היה מין מתנ"ס כזה?

ת: כן. אחרי זה במוצאי שבת הייתי עושה שתי הצגות קולנוע לילדים. והיו בלי עין הרע... היתה מלאה. שני סרטים. לא היו טלוויזיות עוד. היינו עושים הצגה ראשונה, הצגה שניה. אחרי יציאת השבת היינו עושים שתי הצגות והיו באים כל ילדי שכונת התקווה ושכונת עזרא והסביבה, מכפר שלם, היו באים לקולנוע כי אנחנו היינו מקבלים חמישה גרוש בהתחלה. אחר כך לאט לאט עלה עד 25 גרוש.

ש: מחיר הכרטיס?

ת: כן.

ש: זה היה זול אני מבין?

ת: בטח. היה לו כסף. היו באים

ש: למי היה כסף?

ת: לוועד השכונה. אני הייתי מחזיק שתי קבוצות כדורגל.

ש: ציינת רק אחת, הפועל...

ת: הפועל שכונת עזרא.

ש: והשניה?

ת: שתי הקבוצות, בוגרים ונוער. הייתי צריך הרבה הוצאות בשבילם. אז הייתי עושה קולנוע והיה מיישגו שהיה מנהל את הכספים, את הספרים. אני הייתי נותן את ההוראה למי לתת כסף. אחר כך היה לנו אותו הדבר, קרן, אם אדם נפטר או שאדם היה צריך עזרה לבית חולים או משהו. פעם אחת הכנסתי אדם ואני שילמתי עבורו עד 1,800 לירות לבתי חולים. נתתי לאשתו שלושה חודשים שתבוא ותיקח כל חודש מצרכים לכל השבוע, עד שבעלה עבר את הניתוח והתחיל לעבוד אז הפסקנו לתת לו. או שלמשל היה בן אדם נפטר, ואם הייתי יודע שהמשפחה אין באפשרותה, הייתי אומר להם שאת השבעה ימים יבואו ויקחו אצלי במכולת. הייתי עושה חשבון כמה לקח במשך השבוע, הייתי רושם קבלה, מעביר את זה לקופה והייתי מקבל את הכסף, עשר לירות, עשרים לירות, שלושים לירות מקרן הוועד.

ש: קרן הוועד הזו היתה נפרדת מהארגון של יוצאי דמשק בלי שום קשר?

ת: כן. היא היתה רק של שכונת עזרא.

ש: ואז, בשנות החמישים והששים, מה היה המשקל של הדמשקאים שם?

ת: בשנת '51 אנחנו היינו 52 משפחות סוריות אצלנו.

ש: גם דמשקאיות וגם חלביות?

ת: חלבים היו שלוש משפחות, זה הכל.

ש: איך אתה זוכר שהיו 52?

ת: אם אתה תגיד לי עכשיו – בוא תרשום מי היה, אני זוכר, כי עשיתי את זה כמה פעמים. היו באים אלי מכל מיני מוסדות לדעת מה היתה שכונת עזרא. לאן באים? באים אלי. מהאוניברסיטה, מסמינר הקיבוצים, הם תמיד באים אלי עד היום הזה מדי פעם, פעם בשנה פעם בשנתיים. רוצים לדעת על חיי שכונת עזרא ולכתוב על חיי שכונת עזרא. אז באים ליוסף נתח ואני לוקח אותם ועושה איתם סיור איפה היו כל העמדות של ההגנה וכל עמדה איך קראו לה וכל מה שהיה, הסיפורים וההיסטוריה של שכונת עזרא, אני היחידי שמכיר. זה הסיפור של שכונת עזרא ויש הרבה סיפורים.

ש: לקבוצה, לחמישים המשפחות הדמשקאיות

ת: בנינו בית כנסת "עטרת ישראל", עד היום הזה. אבל היום יש רק שלוש משפחות דמשקאיות ויש ארבע, חמש נשים שהן אלמנות. ככה זה היום. רוב המתפללים הם פרסים.

ש: מתי התחיל התהליך שהדמשקאים עוזבים לאט לאט את שכונת עזרא, עד שהגיעה למצב של היום שיש שם, כמה אמרת, שלוש [משפחות]?

ת: אבל אם אתה תעשה חשבון כמה ילדים היו, היו הרבה ילדים. לכל אחד היו מינימום ארבעה, חמישה ילדים. אז תכפיל 52 או 53 משפחות כפול ארבעה, חמישה, זה כבר מגיע למאתיים, שלוש מאות נפש.

ש: מתי התחיל התהליך הזה של לעבור? אתה אומר שהיום כבר לא נשארו כמעט.

ת: רוב האנשים חיפשו לשלוח את הילדים שלהם. ברגע שהילד גדל, הגיע הזמן להתחתן, אז אמרו לו לצאת מהשכונה, שלא יהיה בשכונת עזרא.

ש: למה?

ת: שזה לא שם פירמה.

ש: היא היתה שכונת עניה?

ת: עניה כן. אבל לא עבריינות חלילה וחס. היו אחד שניים בודדים, זה לא משהו. כל אחד חיפש שהילדים שלו לא יגורו איתו כי זה לא היה מקום לגור עם כל המשפחה. אז כל אחד חיפש, חיתן את הילד, מה שאפשר לעזור, מה שיש לו הוא נתן, והשכירו חדר והלכו מהשכונה. ככה לאט לאט התרוקנה השכונה. רוב הזקנים, אם אנחנו היום נבדוק, רובם מתו. אפשר להגיד שתשעים אחוז כבר לא חיים. אלה שהיו בין מקימי השכונה.

ש: שהוקמה מתי?

ת: בשנת '40.

ש: תחילת שנות הארבעים?

ת: לפני זה גם, כי אני יודע שהמגרש שלנו הוא מ-1933.

ש: כבר אז גרו שם אנשים?

ת: גרו. כשאני באתי היו שם. היינו בסך הכל 17, 20 משפחות.

ש: ב-'44?

ת: כן.

ש: דמשקאיות?

ת: חצי דמשקאים וחצי תימנים. שרעבים גרים כאן. אחר כך לאט לאט התחילו, עוד אחד ועוד אחד ועוד אחד. כל אחד היה קונה מגרש. היו קונים אותו בפרוטות, במילים. אז היה כל ... תשעה מיל, אני זוכר. אני קניתי מגרש לחמי וחמתי מולי ב-240 לירות.

ש: מה היו בונים שם, בתים מאבן? צריפים?

ת: יש כאלה שבנו צריפים מעץ. יש כאלה שבנו חדר אחד ומטבח. בית שימוש לא צריך. בית שימוש היו שמים מעץ משהו זמני, פרוביזורי. אחר כך לאט לאט, נהיה לו כסף, אז הוא הלך והגדיל עוד חדר ועוד חדר ועוד משהו. הרס ובנה. ככה בנו את שכונת עזרא. אנחנו היינו תחת שלטון עיריית יפו ולא עיריית

תל-אביב. גם אנחנו וגם שכונת התקווה. שכונת התקווה לא היתה שייכת לעיר תל-אביב, אלא ליפו. היה פקח ערבי שהיה בא ומאיים להרוס פה ושם. היית נותן לו שלוש לירות פלסטיניות והיה סוגר עין, תבנה ותעשה מה שאתה רוצה. ככה בנו את שכונת התקווה ועזרא. אני מכיר את השוק, היה פרדס. אתה מכיר את שוק התקווה?

ש: כן.

ת: אני מכיר אותו פרדס. ואיפה שיש חניון והיה קולנוע, זה היה פרדס. כל זה היה פרדס. לשכונת עזרא היה פרדס בננות. היו כמה פרדסי בננות. לא היו כבישים, היו שבילים רק. כשברחו האנשים ב-46', 47', משהו כזה, לקחתי אותם ברגל עם אקדח ורימון, זה הכל מה שהיה לי אישית. הלכתי, לקחתי אותם לשכונת התקווה. אני אפילו לא חזרתי באותו הערב. אני ידעתי מה יכול להיות? נשארתי. בבוקר השכם חזרתי כי פחדנו מהאנגלים שלא יעשו לנו אמבוש. כל השיירות שנסעו לירושלים עברו דרך שכונת התקווה. הגשר הזה שבקרית שלום, הכל היה שם פרדסים. בקרית שלום היתה עמדה והערבים הכי אכזריים היו שם. היה שם בית המטבחיים של קרית שלום, של יהודים וערבים. היו פרדסים. אחרי הואדי היה כרם ענבים. תמיד היו פותחים באש. היתה עמדה בגבעה, היו פותחים ... . הגבעה שלטה על רחוב הרצל, [שכונת] שפירא, שכונת התקווה, שכונת עזרא והכביש לירושלים.

ש: הם היו שולטים באש מהגבעה הזו.

ת: כן.

ש: איזה כפר היה שם?

ת: אבו-כביר.

ש: אתה מדבר על תל כביר? תל אבו-כביר? מהתל הזה?

ת: עכשיו זה תל כביר, כן.

ש: מהתל הזה היו שולטים?

ת: תל כביר, יש מקום איפה שמשרד הרישוי, אבל לא. איפה שקרית שלום. איפה שיש בנין של ההסתדרות. יש שם עץ של ג'ומס. זה כמו תאני בר, מאכל של הערבים. שם היו גם שני מבנים של יהודים, שני בתי חרושת. בדיוק בכביש של קרית שלום, באמצע, היו שני בתי חרושת שאנחנו מהמגדל היינו רואים אותם. היה בית חרושת של יציקה שקראו לו "היוצק", ובית חרושת לספירט. ב-46', 47', בהתחלה, כשהתחילו המאורעות, רצחו שם 13 חברי ההגנה בתוך הבנין הזה, בית החרושת לספירט. שחטו אותם כולם. האנגלים באו, לקחו מהם את הנשק, ובאותו ערב הם יצאו מאצלי מהבית. למחרת היו צריכים להחליף אותם. באו האנגלים עם הערבים לשם, לקחו להם את הנשק, אחר כך אמרו להם לעלות על הטנדר, אוטו משא. לא היו אוטובוסים. האנגלים אמרו להם – תישארו פה, תיכף נשלח מישהו שיקח אתכם. האנגלים עזבו, הערבים עלו למעלה עם הסכינים, שחטו אותם ועזבו אותם. ביניהם היה יהודי שישב באמצע, עשה עצמו מת כל הלילה, לא נגעו בו, חשבו אותו באמת כמת. למחרת בבוקר, ברגל הוא הגיע עד אלי הביתה, כי אצלי היה המטה.

ש: מי זה?

ת: בחור אחד, לא זוכר את השם שלו. הבחור הזה לקחו אותו ישר לבית החולים כי לא יכל לדבר שלושה ימים מהזוועה שהוא ראה.

ש: כן. תגיד לי בבקשה, הייתם 50 משפחות. הסורים התארגנו בינם לבין עצמם במסגרת בית הכנסת, נכון? היה להם בית כנסת משלהם.

ת: כן. אנחנו בנינו אותו. היה לנו צריף. אחר כך כשגדלו ונהיו יותר משפחות סוריות, אז לקחנו מגרש, פלשנו למגרש, ובנינו בית כנסת על טהרה דמשקאית.

ש: אתם הקמתם שם מתן בסתר או איזו עמותה לעזרה או ...

ת: לא, לא היה לנו. לא היה מה לתת. זה לא לקח הרבה זמן, אבל אם אנחנו היינו יודעים שמישהו היה זקוק למשהו, היינו באים למנהיגות פה בתל-אביב והיינו מבקשים עזרה למישהו.

ש: אתה עשית את זה כמה פעמים?

ת: עשיתי הרבה פעמים. גם אמרתי לך שהיתה לי קופה של ועד השכונה שהייתי עושה את זה בלי הבדל של דת, אם זה תימני ואם זה דמשקאי. אדם שזקוק ואני ידעתי שהיה זקוק, הייתי עושה בשבילו מהקופה של הוועד. הייתי מוציא כי לא היתה ברירה. לעזור לזולת.

ש: אנחנו מדברים על תקופת המנדט, שנות הארבעים. היו מגיעים מעפילים, עולים מסוריה, ולא היו להם תעודות. איך הייתם מארגנים שהם יהיו לגאלים? איך הייתם עושים את זה? לא היה פחד שיתפסו אותם האנגלים ויחזירו אותם?

ת: לא. ברגע שהוא נכנס בתוך החמולה, לא היה פחד.

ש: למה?

ת: הבריטים לא נכנסו לכל בית, לא נכנסו לכל רחוב, לא נכנסו לשכונת התקווה. ידעו שבשכונת התקווה יש כל מיני אנשים. שם בכלל לא ... . אם פחדו אני לא יודע. לא היו נכנסים לכל מקום ומקום. היה לנו איש קשר, גם דמשקאי, משפחת לוזיה. איך קראו לו?

ש: זה שגר בקיבוץ?

ת: מנחם נפטר. עכשיו אין, לא נשאר אף אחד, אבל אח שלו שהיה תל אביבי עבד עם הסוכנות. כל יהודי שבא, היה משרד, כאילו לשכת עבודה מהסוכנות. היה ברחוב לילנבלום. היינו באים לשם בשביל להוציא תעודת זהות ושם היה איש סוכנות שהיה לוקח את כל הפרטים ושואל אותו – איפה אתה גר, איפה אתה נמצא? היו מסדרים לו תעודת זהות ישראלית וזהו. אני זוכר את השם שלו. היו קוראים לו כרמל. יהודי אשכנזי. היה פעם מטפל ... לא יודע מה. היה חתיכת ... . ישב ברחוב לילנבלום וטיפל בכל העולים. לא רק דמשקאים. גם לא דמשקאים. לוזיה היה בא ויושב שם גם כן ואומר לו – אני מכיר את הבן אדם הזה, הוא דמשקאי. היו לוקחים את כל הפרטים. לפעמים ילד לא ידע בן כמה הוא. אז נתנו לו – טוב, תרשום לו בן 16, תרשום בן 20. ככה זה הלך והיו תעודות זהות לכולם.

ש: ככה הפכו אותם לגאלים כמו שאומרים.

ת: כן. אני למשל פחדתי בהתחלה לתת את השם הנכון שלי.

ש: למי?

ת: לסוכנות, שלא יתפסו אותי הבריטים כי אני באתי בלתי לגאלי וברחתי מצבא וישי. אז אמרתי שאני אקרא לי, בהסכם עם ההורים שלי, משה כהן. היה לי קרוב שהוא היה איש בצבא הבריטי, בכריגדה, שקראו לו משה כהן. אמרתי שאני אדבר במבטא ערבי והכל, [ובמכתבים] שאני שולח להורים, [אשלח אותם] בשם משה כהן. עד שיום אחד באו לחפש את משה כהן אצלי בבית. אני ברחתי מהבית באותו זמן.

ש: למה חיפשו את משה כהן?

ת: לא יודע מה עשה אותו משה כהן. הוא היה באיטליה וברח מהצבא, לא יודע מה. אז אמרו שיש להם כתובת. משה כהן גר ברחוב שיבת ציון אז באו לשם. בא איזה שוטר יהודי. אבל לגיסתי, אשת אחי, היתה בת-דודה ובעלה היה קצין עם שני כוכבים. הוא ישב ברחוב הרכבת, במשטרה. היא אמרה – חכה, אני אשאל את הדוד ואני אגיד לך מה נעשה. בשבזי גם היתה תחנת משטרה, איפה שמגדל שלום. אני באתי למשטרה או אליו הביתה או שהוא היה אצל חמתו או אחיו. [אחי] אמר לו – ככה וככה הענין של אחי, מה עושים? אמר – אל תדאג, אני כבר אסגור את הענין, ויצא. הוא היה קצין. [חזר] אמר – אני ביררתי, זה משה כהן אחר, זה לא אותו משה כהן מה שהם מחפשים אותו. ואז אמר – תחליף את השם שלך בחזרה לאמיתי. אמרתי לו – אני לא נותן את השם שלי בשביל שלא אתפסו. אמר – תן את השם שלך. אז החלפתי את השם שלי והשארתי שאני ארבע שנים יותר גדול, שנולדתי ב-1920 ולא 1924.

ש: למה?

ת: שתמיד יהיה שאני יותר גדול. כבר לא יחפשו אותי בשביל צבא וישי. אחר כך תיקנתי שוב פעם. כשאני עבדתי ב-1960, הלכתי לעירייה וחיפשתי עבודה כי לא רציתי להיות [יותר במכולת]. למה? היה קשה. היו באים ודופקים על הדלת בשעה 10, 11, 12 [רוצים] קופסת סיגריות, שתי קופסאות לבן, בשבת אין מנוחה, "תן לי רבע קילו טופי [כי] באו אלי אורחים". אמרתי – זה לא יכול להיות, שבת זה שבת, אי אפשר. אבל היות שהחנות והבית ביחד, אז היו כל הזמן [באים אלי]. זה רוצה סיגריה ואין מנוחה. אמרתי שאם ככה אני יותר לא אהיה בחנות. החלטתי להשכיר ולא להיות בחנות. השכרתי את החנות, עשינו טובה כמו שאומרים לתימני. התימני בגד בי, לא משנה. בפרוטקציה נכנסתי בתור פקח בעיריית תל אביב. מסוף שנת '60 עבדתי עד סוף '90. ב-'91 יצאתי לפנסיה והגעתי בתור מנהל חוף. עבדתי בים, עבדתי פקח וגם היתה לי תאונה עם איזה רוכל בברך, בשביל זה אני לא הולך כמו בן-אדם. עכשיו אני בעוד חודש וחצי צריך לעבור ניתוח בברך.

ש: שיהיה לך בהצלחה. באותן שנים שאתה פקח שעובד בעיריית תל אביב עסקת גם כן בפעילות ציבורית.

ת: תמיד.

ש: במסגרת העדה אני מתכוון.

ת: גם בעדה וגם בשכונה.

ש: גם בשכונת עזרא. במסגרת הארגון.

ת: עד היום אני מתעסק בשכונה. אבל אני הייתי בתור יושב ראש ועד שכונת עזרא.

ש: אני רואה: "ארגון חברי ההגנה בישראל, מחוז תל-אביב, נתח יוסף, אלול 15 תל-אביב". אלול זו הכתובת בשכונת עזרא.

ת: כן. אני גר היום ברחוב אלול בשכונת עזרא.

ש: [קיבלת] אות ההגנה ועיטור על"ה, עיטור לוחמי המדינה, ממשרד הביטחון, היחידה לאותות שירות, 1958. אני רואה שיש לך גם תעודות וגם היסטוריה. נחמד. תגיד לי, מ-1960 כשאתה כבר בעירייה, מה

היתה הפעילות שלך למען יהודי סוריה?

ת: למען העדה?

ש: כן, למען העדה.

ת: כשהיתה לי חנות מכולת, תמיד חילקתי כסף מטעם העדה לנצרכים.

ש: לפי הרשימות שהיית מקבל.

ת: לפי הרשימות שהייתי מקבל – נא לתת לזה ולזה. היו באים אלי לחנות והייתי נותן. בשכונת התקווה, אח שלי היה נותן. ככה אנחנו עבדנו כל הזמן.

ש: [אתה מראה לי] תעודת סמל ההגנה, תעודת מינוי לשוטר מיוחד במשמר האזרחי במרחב יפו '75. אני רואה שתמיד היית מתנדב בתחום הביטחוני.

ת: בסוף שנת '60 נמאס לי מכל הענינים, עזבתי והלכתי לעירייה.

ש: מה היית עושה במסגרת העדה?

ת: המשכתי בשכונת עזרא להיות מתנדב בוועד שכונת עזרא. אז גמרתי גם עם שחקני הכדורגל. אמרתי שזה לא בשבילי. בהתחלה הלכתי כמה שנים ואז חייבו אותי לעבוד בשבתות. אמרתי שאם אני עובד בשבת בתור פקח, לא יכול להיות שאני אהיה גם פקח

ש: וגם אחראי על בית הכנסת.

ת: לא. בית כנסת זה לא כל כך חשוב. היו אחרים שהיו מנהלים את בית הכנסת. אני הייתי בין אלה המייסדים. יש לזכותי שלושה בתי כנסת. אחד של הסורים, אחד של הפרסים ואחד של התימנים.

ש: שעזרת להקים אותם.

ת: אני הייתי בין היוזמים להקמת בתי הכנסת.

ש: אתה מראה לי פה תמונה של קבוצת נערים.

ת: אלה היו הצופים "כשאף אלנסר" שבאו בעליה ובאו ישר ... . שלחו ... אמר לי – אנחנו הגענו ונמצאים בעין-גב, בוא. נסעתי אליהם וראיתי אותם. אמרתי – נו, מה אתם ...? – אנחנו לא יכולים לחיות בקיבוץ.

ש: מתי הם הגיעו?

ת: '44, '45, משהו כזה.

ש: איך הם יצרו איתך את הקשר? איך הם הודיעו לך הנה אנחנו בעין-גב?

ת: מישוהו מהם בא אלי הביתה והודיע לי שבאה לעין-גב קבוצה שלי, של הצופים. הלכתי אליהם והבאתי אותם.

ש: מה הם אמרו לך שם? זה מאוד מעניין הנקודה הזו.

ת: לא רוצים לחיות בקיבוץ, זה לא בשבילם לעבוד בחקלאות. הם באו לעיר ולא באו לכפר.

ש: למה הם לא רצו לעבוד בחקלאות?

ת: לא רצו. בדרך כלל מעט מאוד מהסורים שהיו בקיבוצים [עבדו בחקלאות].

ש: ואז הם מבקשים ממך לעזור להם.

ת: נתתי להם את הכתובת וחלק מהם שנסע איתנו וחלק שבא יותר מאוחר, אחרי כמה ימים, אמרו שהם לא רוצים להישאר פה אלא ללכת לתל-אביב. כולם באו לתל-אביב והסביבה.

ש: לכולם היו פה קרובי משפחה?

ת: כן. כל אחד הלך למשפחה שלו.

ש: אני רוצה להבין - קודם אמרת לי שלא כל הסורים שבאו כנערים לקיבוצים נשארו שם, נכון? למה הם לא נשארו? מה הסיבה?

ת: אל"ף, אנחנו אף פעם לא עבדנו עבודת כפיים. בי"ת, אף פעם לא עבדנו בחקלאות כל היום. זו היתה בושה לעבוד בחקלאות, בושה לעבוד כפועל בנין. לכן, כשבאו ואמרו להם שהם יישארו בקיבוץ, [הם שאלו] מה הם יעשו בקיבוץ, [אמרו להם] שהם יעבדו וילמדו. אמרו שזה לא בשבילם. כולם כבר בגיל עשרים, מה זה ללמוד? החליטו לעזוב את הקיבוץ וללכת לעיר.

ש: חוץ מהקבוצה הזו, אתה עזרת לקחת מהקיבוצים לעיר?

ת: לא. עוד קבוצות? לא. ... אלה הצופים.

ש: אלה היו הצופים שלך שהכרת אותם בדמשק.

ת: אני לא לקחתי אף פעם ולא אקח. מי שרוצה להישאר בקיבוץ שישאר, אבל מאלה, אף אחד מהם לא נשאר בקיבוץ.

ש: חוץ ממך היה עוד מישהו בשכונת עזרא שעזר לך? דמשקאי ששיתף איתך פעולה?

ת: היה לנו ככה: אנחנו בוועד היינו שני מצרים, אחד תורכי, אחד ירושלמי, אחד תימני ועוד שני דמשקאים.

ש: שני דמשקאים שעזרו לך?

ת: כן, שעזרו לי.

ש: מי הם היו, אתה זוכר?

ת: בוודאי. לאחד קראו משה ... שהלך לעולמו לפני כמה חודשים.

ש: אתה סיפרת לי על שלושה אנשים שעבדו בסוכנות בשנות הארבעים וגם לאחר מכן, שעזרו לקבל את יהודי

ת: הם היו נותנים לנוער, היו שולחים אותם לכל מיני מקומות, לקיבוצים. היה לנו גם לפני חיפה, על יד זכרון.

ש: שפיה?

ת: שפיה. גם לשם ...

ש: היו שולחים אותם.

ת: היו גם חבר'ה שלי שם אבל לא החזיקו מעמד הרבה. בדרך כלל שלחו את האנשים למשפחות שהן יטפלו בהם. גם הסוכנות, מה היתה יכולה לעשות? אז נתנו לעולה נדמה לי שבע לירות.

ש: דמי קיום. שבע לירות למשפחה?

ת: לבן-אדם. לכל אדם שבע לירות.

ש: גם לילד?

ת: ילד? ילד לבדו יכול ללכת ... ?

ש: לא, אני מתכוון ...

ת: כן. כמה אנשים, כמה נפשות, השכירו דירה בשתי לירות, שלוש לירות לחודש, באו לסוכנות ואמרו – רבותי, יש לי דירה או חדר, אני רוצה את מה שמגיע לי. אז היו נותנים שבע לירות אני זוכר ונותנים מיטה מברזל ומזרן מקש ו"בטאנייה". לא היתה שמיכה מפוך.

ש: בטאנייה זו שמיכה?

ת: מצמר. זה מה שנתנו לאנשים.

ש: מי שבא וביקש זה מה שהוא קיבל.

ת: זה מה שהוא קיבל.

ש: אבל אני מבין שלא כולם דרשו.

ת: אני לא קיבלתי.

ש: כי לא דרשת גם.

ת: כן.

ש: אם היית דורש היית מקבל?

ת: יכול להיות שכן.

ש: היה אז נהוג לתת את זה? הסוכנות נתנה לכל אחד?

ת: כן, נתנו לכל אחד. אני יודע שלאשתי כן נתנו את זה. היא קיבלה את זה. גם ההורים שלה קיבלו את זה.

ש: אתה מדבר איתי שכל אחד קיבל שבע לירות?

ת: שבע לירות.

ש: שבע לירות זה לכל המשפחה או לכל

ת: לא, לאדם. אשתי הגיעה לבד, אז נתנו לה שבע לירות ואת המיטה וזהו. או שבע או שלוש, לא זוכר.

ש: או שבע או שלוש?

ת: כן.

ש: אתה אומר שלחלק מהם אפילו הסוכנות הקימה אהלים למשפחות?

ת: כן. היו כאלה שלא רצו. בדרך לכפר אז"ר היה איזה פרדס, הקימו שם אהלים והכניסו עולים.

ש: על איזו שנה אתה מדבר איתי?

ת: '46.

ש: לפני זה, במלחמה, הסוכנות לא נתנה אהלים, נכון? מתי הסוכנות התחילה להקים אהלים?

ת: אני לא יודע בדיוק. מה אני אגיד לך. אני לא זוכר מתי כי אני בסך הכל הייתי הולך לפעמים לסוכנות עם איזה עולה שהיה מכיר שלי. הסוכנות היתה פה בתל-אביב, ברחוב עליה. שם היתה הסוכנות, היום זה בית ספר. היו באים לשם והיו "מסובבים" אותו – לך תבוא לך תבוא, עד שימאס לו או שימאס להם. ככה

זה היה. גילגלו את האנשים – תבוא מחר, תבוא בעוד שבוע. ולאנשים לא היה מה לאכול. אבל היתה להם סבלנות.

ש: אתה סיפרת לי קודם שאותם שלושת אנשי הסוכנות הדמשקאים – משה ממרוד, אברהם קלאש ויוסף ... שלחו גם חלק מהם דרך שפייה.

ת: גם לוזיה.

ש: גם היה עובד שם?

ת: כן. לוזיה היה, מי שבא דרך הסוכנות, דרך העליה

ש: דרך המוסד לעליה ב'.

ת: כן, אז הם היו באים דרך אפיקים ואשדות יעקב. שם הם קיבלו אותם, הם קידמו אותם לאן שצריך. הוא יש לו ספרים ... כמה עברו דרכו.

ש: הוא היה מגיע הנה לתל-אביב?

ת: הוא היה מגיע. וגם שני האחים שלו. היו שני אחים בשכונת התקווה שהיה להם "אתא".

ש: חנות של "אתא".

ת: כן. שניים עבדו בחנות ואחד עבד בסוכנות, את זה אני יודע.

ש: היה אחד שעבד גם בחיפה, נכון?

ת: היה אחד בחיפה, כן.

ש: כמה אחים הם היו ביחד? ארבעה?

ת: ששה או שבעה אחים.

ש: וכולם היו פעילים?

ת: כן. שבעה אחים נדמה לי. אחד מהם, תופיק, נשאר בדמשק ונפטר שם.

ש: הבכור?

ת: לא.

ש: עכשיו תרשה לי לשאול אותך כמה שאלות ביחס לארגון פה. יש לך כוח?

ת: כן.

ש: אני מתקדם איתך לשנות השבעים, שמונים, תשעים. היו מגיעים עולים, כל פעם קצת. אתה קצת עזרת שם? טיפלת?

ת: אני טיפלתי. כאשר לא היה ביגוד, לא היה שום דבר, נשלחו מארגנטינה באלטים, חבילות של ביגוד. החבילות האלה הגיעו לכאן. היה לנו צריף לפני בית הכנסת הזה.

ש: על איזו שנה אתה מדבר?

ת: אני מדבר על '50, '51. באו אלינו ואמרו – רבותיי, אתם עולים חדשים כאילו, אתם מכירים את האנשים, העולים הדמשקאים. בואו תיקחו ותחלקו את הבגדים לנזקקים.

ש: מי אמר לכם?

ת: יושב הראש מְפּוֹזָז. מבזבוז היה ואברהם קלב-סבן ועוד אחד. קלב קראו לו בערבית. יש לו נדמה לי עוד [שם] משפחה, אנא עארף איך קוראים לו. הם אמרו לנו – אתם מכירים את העדות, את כל האנשים

שבאו לארץ, הם גרים כולם בתקווה והסביבה. בואו תחלקו את הבגדים בשבילם. אנחנו באנו ארבעה חברים. אני ואח שלי יעקב, ציון אלפייה ועוד אחד, לא זוכר מי זה היה. באנו לכאן, פתחנו את הבגדים. בגדים חדשים. אמרנו – לדוגמה ליוסף נתח יש ארבעה ילדים בגיל זה ובגיל זה. אז תן לי אתה מאצלך שתי חולצות לגיל שלוש ואתה תן לי שתי חולצות לבנות בגיל שמונה ואתה תן לי משהו לאשה ואתה תן לי משהו. ככה עשינו חבילה וחתימנו – זה ליוסף נתח, לדוגמה. ככה עשינו חבילות וחבילות ואחר כך קראנו לאנשים שילכו כי יש להם חבילות מוכנות. היינו פה בערב, ואחרי העבודה היו באים אנשים ולוקחים את החבילות מפה. ככה חילקנו את הבגדים.

ש: זה היה חד פעמי?

ת: לא חד פעמי. אחר כך הגיעו חבילות מזון ממקסיקו.

ש: על איזו שנה אתה מדבר איתי עכשיו?

ת: גם כן, שנות החמישים.

ש: הראשונות?

ת: כן. '50, '51, '52, כשהכל היה במנות ולא היה לאנשים כסף לקנות.

ש: הקהילה הסורית של יהודי סוריה שלחה גם מארגנטינה וגם ממקסיקו?

ת: כן, בוודאי. רק הסורים. שלחו לנו מצרכים, דברי מזון. אז בא המנוח משה מבזבז, קורא לי וקורא ליעקב קלאש, אומר – תראו מה שקיבלנו. תחלקו את זה אתם. אתם מכירים את האנשים שבאו. אז היתה עליה חדשה בשכונת התקווה. [אמר -] קחו את זה ותחלקו איך שאתם רוצים. אנחנו פתחנו, והיות שלי יש מכולת ולהוא יש מכולת, אז אמרנו – נס קפה? לא קיים אצלנו נס קפה. לא יודעים מה זה נס קפה. היה בשר בקופסאות.

ש: שימורים.

ת: כן. והיתה אבקת חלב. אמרנו – נמכור את אלה ונקנה במקומם אורז וסוכר וניתן לאנשים יותר. במקום הנס קפה ששווה לדוגמה עשרה גרוש או עשרים גרוש, אנחנו נקנה בזה עשרה קילו סוכר ולבעלי המשפחות זה יהיה יותר טוב. המנוח משה מבזבז, אני זוכר, פחד. אמר – אני לא רוצה שתעשו ... זה חשוב. אנחנו נעשה את זה ואתה תאסוף בעצמך ... ככה נוסף מזון ודברים, אורז וסוכר, למשפחות. זה יותר טוב. וככה עשינו. אני והחבר שלי יעקב קלאש מכרנו את הדברים האלה בשוק שחור וקנינו במקומם סוכר ואורז וחילקנו לילדים.

ש: איזה עוד דברים כאלה שעשיתם לטובת העולים החדשים?

ת: העולים החדשים, היו כאלה שבאו וביקשו הלוואה עד שיסתדרו. חסר להם כסף לבנות, חסר להם כסף לעבודה, אז קיבלו וחתימו על שטר. השטרות עד היום הזה לא נפרעו ולא שולמו.

ש: למי הם חתמו? שטרות מטעם מי?

ת: מטעם ארגון עולי דמשק, מתן בסתר.

ש: שישב פה בראש פנה 3?

ת: כן. הבית שלו היה פתוח, משה מבזבז המנוח.

ש: איפה הוא גר?

ת: ברחוב לווינסקי, לא רחוק מפה. פה ממול, ליד תחילת התחנה. הבית עוד קיים. הוא ועוד שניים שלושה גרו גם כן פה ברחוב לווינסקי. אלה אנשים שנתנו לכל אדם שדרש וידעו שהוא באמת במצוקה וקיבל המלצה לתת לו, קיבל את הכסף ועד היום הזה לא שילם. כשאנחנו נכנסנו לארגון הוא אמר – אין לי כבר כוח, בואו תחזיקו אותי יחד את הארגון. כשאנחנו נכנסנו אז ביקשנו – בוא תן לנו את השטרות ונתבע את האנשים האלה. אמר – לא, חלילה וחס. אני אקרע אותם ולא אעשה את זה. ש: כן.

ת: עד היום הזה אף אחד לא בא לשלם את הכסף שהוא חייב. זה הכל מת. ש: עכשיו, בשנות השבעים והשמונים הגיעו כל פעם קצת עולים. מה עשיתם אז כדי לעזור להם, לטפל בהם? מה היתה השיטה?

ת: השיטה היתה לקחת את הבן אדם לסוכנות. ללכת לרחוב עליה איפה שהסוכנות, שהם יטפלו בו במה שצריך. אם הוא היה נשוי, העזרה היתה ללכת להשכיר לו בית בשכונת התקווה. זה היה המקום. הוא היה אומר – אני רוצה להיות איפה שיש דמשקאים. אז בשכונת התקווה התחילו האנשים לבוא ולבנות ולהשכיר ולגור, כי הם רוצים כאילו רובע יהודי דמשקאי. בשביל זה נשארו עד היום הזה בחלק גדול משכונת התקווה.

ש: אנחנו קודם לא כל כך דיברנו על שכונת התקווה בשנות הארבעים, חמישים, ששים. שם היו הרבה יהודים דמשקאים? ת: היו כמה מאות.

ש: מתי מתחילה שם המאסה הגדולה של הדמשקאים, בשכונת התקווה? ת: אחרי שנות החמישים. באו הרבה עולים. התחילו כולם לבוא לשכונת התקווה. כל אחד שאל איפה גרים דמשקאים והוא רצה להיות שם. הם באו מהגולה וגרו ברובע אחד, הרובע היהודי. אז כולם היו באים לכאן והיו גרים בשפירא, לווינסקי, נווה שאנן והסביבה הזו. פה היו גרים ולאט לאט התחילו ללכת לשכונת התקווה. כשהתחילה שכונת התקווה להתפתח, התחילו האנשים ללכת לשכונת התקווה. כל אלה שבאו הלכו לשכונת התקווה. לכרמל לא הלכו, לתל-אביב לא הלכו, אלא מי שהיה בעל אמצעים כמו ... קולנוע מוגרבי, כמו משפחת רומנו מיפו תל-אביב. אלה היו בעלי אמצעים אז הם לא היו גרים בסביבה הזו. הם היו גרים במרכז תל-אביב.

ש: משפחת מוגרבי היא דמשקאית, נכון?

ת: דמשקאים-לבנונים.

ש: מתי הוא הגיע הנה לארץ?

ת: לא יודע. הרבה לפני.

ש: בשנות השלושים? אולי אפילו לפני זה?

ת: כן. יכול להיות, אני לא יודע.

ש: ורומנו?

ת: גם רומנו הגיעו יכול להיות לפני ... ששים וחמש, שבעים, משהו כזה.

ש: איך התפתחה שכונת התקווה מבחינת הדמשקאים? מה היה שם יותר?

ת: בשכונת התקווה היו בדרך כלל הרבה דמשקאים ותימנים. אחר כך, בשנת '51 התחילה עליה עיראקית. באו ופלושו לפרדסים והקימו צריפים. היו קבלנים שהיו מקימים לך צריף והיו מוכרים לך את זה. בשנת '52, '53 באו המשטרה והסוכנות ואמרו שזה לא יכול להיות כי מתחילים לעשות פה מחנות של עיראקים. באה תגבורת של הצבא ... ופצועים. הביאו המון צבא ומשטרה וחסלו את כל הצריפים האלה של העיראקים שהוקמו בפרדסים, בין התקווה לשכונת עזרא.

ש: אבל הדמשקאים נשארו במקומם.

ת: הדמשקאים לא עשו את זה.

ש: הם נשארו בשכונת התקווה?

ת: כן.

ש: היו להם שם בתים של ממש, נכון? מאבן, מבלוקים, לא?

ת: הם השכירו חדרים. כל אחד הסתפק בחדר של שניים על שניים, והיו גרים שתי נפשות, שלוש וארבע נפשות. לאט לאט כל אחד אחר כך הלך לקרובים שלו, זה בא והציע לו מגרש, הלך וקנה חדר יותר גדול, עבד, אסף כסף.

ש: כמה דמשקאים היו בשכונת התקווה בשנות החמישים הראשונות? כמה משפחות?

ת: היו אני חושב לא פחות ממאתיים משפחות דמשקאיות. בשכונת עזרא לבד אני מעריך שהיו, אני מכיר 53, 54 משפחות.

ש: במה הם עסקו שם? באיזה תחומי ... ?

ת: היו 10, 15 בעלי חנויות מכולת. היו פועלי בנין, היו פועלי תעשייה וכל מה שצריך. עבדו בעיריות. פועלי ניקיון אני לא זוכר אף אחד. אף אחד לא עבד בניקיון.

ש: בגלל ידיעת השפה, היו הרבה דמשקאים שהתגייסו לכוחות הביטחון?

ת: יש כאלה שלמדו והרבה התנדבו ליחידות מיוחדות. הרבה ... לליווי שיירות מתל-אביב לירושלים. גם בחיפה וגם בתל-אביב היו הרבה. היו כאלה שהתגייסו והלכו לצבא ונהרגו בגילאי 16 ו-17 בדרך לירושלים.

ש: כמה מהם אתה יודע שהצטרפו לכוחות הביטחון, לשב"כ, למוסד?

ת: ליחידות המודיעין, היחידה הערבית, אנחנו התנדבנו עוד בזמן הבריטים. התנדבנו להעביר את כל השמות הערבים של בעלי מגרשים תושבי העיר יפו. היינו באים ומתגייסים בשישי שבת. היו יהודים שעבדו במשרד הרישום, היו מביאים תיקים של כל תושבי יפו הערבים. הם היו באים לכאן, מביאים לנו את זה, ואנחנו היינו קוראים את זה בערבית. לכל אחד היתה לידו בחורה שרשמה את השם לפי עברית. ככה אנחנו רשמנו את כל תושבי יפו. עשינו את זה בשישי שבת. בשישי שבת, כשלא היה מה לעשות, יצאנו ללמוד על הנשק. חברי ההגנה יצאו לחולות של חולון ולכל מיני מקומות, כל פעם מקום אחר, בבתי ספר בלילה. בית ספר "ביאליק", בית ספר בצפון בתל-אביב, כל פעם במקום אחר. היו באים כל החברה בשביל ללמוד על הנשק.

ש: אתה מדבר על דמשקאים? היתה קבוצה של דמשקאים?

ת: כן.

ש: כמה היו בקבוצה הזו שהלכה לכיוון הזה של ההגנה ולימודי נשק?

ת: היו הרבה. יכול להיות שגייסו גם לא מפה. אנחנו היינו

ש: לא, אני מדבר על הדמשקאים.

ת: דמשקאים מפה, מהסביבה, היינו מעט. 70, 80 חבר'ה שהתגייסו אז להגנה. אחרי כן כל אחד לפי היכולת שלו. אם הוא רווק אז לקחו אותו לבחינות. אם הוא היה מתאים למחלקה הערבית, לשליחות פה, לשליחות שם, לקחו אותו.

ש: פה אני קופץ איתך לשנות התשעים, לעליה האחרונה. מ-92' והלאה. אסד, איך אומרים, גרש אותם. ת: נתן להם לצאת.

ש: מה היתה התרומה שלך פה לעולים החדשים? עשית כאן משהו במסגרת הארגון?

ת: אני בארגון, היות שאני חבר הארגון, הייתי בא לכאן ויושב פה פעמיים, שלוש וארבע כל שבוע. הייתי בא, יושב ליד יוסף, ועוזר לו. הייתי מגלה, למשל היה בא יהודי [הייתי שואל אותו –] מה המשפחה שלך? הייתי נזכר שהם היו גרים במקום זה וזה והייתי אומר לו שסבא שלי היה גר שם ואנחנו מכירים אחד את השני הרבה הרבה, כי גרנו 55 אלף יהודים, כולם דמשקאים, אחד מכיר את השני. אני זוכר שמונים אחוז ש: אמרת 55 אלף?

ת: כן. ברובע היהודי בדמשק.

ש: אה, לפני, בשנות השלושים אתה מתכוון?

ת: כן. בשנת '90 היו קרוב ל-4,000. חלק מהם נשאר באמריקה, בברוקלין, בניו-יורק. חלק הלך למקסיקו. לארגנטינה אף אחד לא הלך עד כמה שאני זוכר. חלק הגיעו לארץ, רובם בחולון ובת-ים. ש: במה עזרו להם פה? בעצם אתה במה

ת: כאן ישנו קלאש, הוא המקשר בין העדה לבין הסוכנות. כל משפחה קיבלה לפי גודלה. נדמה לי אם אני לא טועה, עשרים אלף דולר לנפש. ארבע נפשות קיבלו שמונים אלף דולר. לו היה צריך להוסיף, היו כאלה שלא היה מאיפה להוסיף, אז חיפשו להם כל מיני הטבות... לנו את כל הקופה שלנו של מתן בסתר ולא מתן בסתר, כל הכסף פה בעדה הלך למען העולים. עזרנו להם בכל השלבים. אני בעצמי לפני ארבע שנים לקחתי על עצמי לחלק להם שמיכות. אמרנו שנקנה מאה שמיכות וחמישים תנורים. התחלנו במאה וגמרנו בחמש מאות שמיכות ומאתיים חמישים תנורים.

ש: קניתם מאיזו קרן?

ת: כסף שלנו, של הארגון. קנינו את זה מהעדה ואני הלכתי עם עוד מישהו, הלכנו מבית לבית וחילקנו את כל השמיכות והתנורים.

ש: מי היה זכאי לקבל את זה? לפי מה נתתם?

ת: נתנו לכל עולה.

ש: בלי שום קשר למצבו.

ת: לפי גודל המשפחה. אנחנו ידענו כל משפחה, עשינו ככה – שלוש נפשות נתנו שמיכה ותנור, ארבע נפשות נתנו שתי שמיכות ותנור, חמש נפשות נתנו שלוש שמיכות ותנור כי היינו יכולים לתת יותר. אם

היו שש [נפשות] גם קיבלו שלוש שמיכות. היו כאלה שקיבלו ארבע ויותר מזה לא נתנו. ככה חילקנו חמש מאות שמיכות לעולים ומאתיים וחמישים תנורים. חילקנו את זה תוך זמן קצר.

ש: חוץ מהמבצע הזה של השמיכות והתנורים, מה עוד?

ת: אפילו [אלה] שהיו בירושלים, במבשרת ציון, אני בעצמי לקחתי טנדר והעמסתי 35 שמיכות ו-12 או 14 תנורים. אנחנו נתנו את זה לכל אלה שהיו במרכז הקליטה במבשרת ציון.

ש: מה עוד היתה העזרה? ביקורי בית עשית?

ת: ביקורי בית, אני הייתי בעייתי ברגל. אם אני לקחתי מישהו הלכתי איתו עד הבית, והם עלו. אני הייתי פה הרבה עם העולים יחד עם קלאש. איימו עליו וקיללו אותו ורצו להרביץ לו והיתה משטרה. היו עניינים. אני לא אומר שהלך חלק.

ש: חלק מהם חשב שמקפחים אותו?

ת: כן. הם רצו כאילו אם לא בכוח אז לא תקבל את שלך. היו כאלה שקיבלו מעל ומעבר, אני לא אומר שלא. היו כל מיני קרנות. היתה קרן שהגיעה ממקסיקו ומניו-יורק גם כן. כל הכסף הזה חולק לעולים.

ש: אתה רוצה להוסיף עוד משהו ביחס לפעילות שלך בשנים קודמות? עוד תחום שאולי לא שאלתי כי לא ידעתי לשאול?

ת: מה ששאלת אותי אני עניתי לך.

ש: כן, אבל אולי יש משהו

ת: אמרתי לך שאני עסקן ציבורי עד היום הזה. אני ממשיך בתור חבר ועד שכונת עזרא. אני יושב ברווחה בשכונת עזרא.

ש: ... של משרד?

ת: הרווחה של שכונת עזרא. יש משרד ...

ש: זה מטעם עיריית תל-אביב?

ת: כן. אני גם חבר ועד המחליט לגבי מלגות לתושבי שכונת עזרא והארגזים. אני יושב בוועדת המלגות, גם שם. כשיש ביקור, מזמינים אותי ואני בא לביקור. אבל פעילויות אמיתיות כבר לא עושה היום. מה שפחות. הקמתי גם בשכונה, בתוך בית הכנסת יש לנו אולם. לפני ארבע שנים הקמתי באולם הזה מועדון לקשישים. אני ייסדתי מועדון לקשישים והגעתי ל-58 נשים וגברים שהיו באים.

ש: אבל לאו דוקא יוצאי סוריה.

ת: מכל העדות. עד שבא החזן מהחזנות ואמר – תשמע, אם אתה ממשיך לעשות דברים כאלה בתוך בית הכנסת אנחנו נצטרך להפסיק לעשות פה, כי אנחנו עובדים בהתנדבות, קריאת התורה והתפילה ללא תשלום. אמר – אני מפסיק לעשות את החזנות. בא הקהל, הציבור, ואמרו לי – תשמע, אם הבן-אדם הזה יעזוב, אתה צריך לדאוג שיהיה מישהו שיעשה את החזנות, או שתחשוב. בא אלי ידיד, גם דמשקאי, אמר לי – תשמע, אנחנו בצרה. אם אלה ילכו, זה עוון. צריך לסגור את בית הכנסת. תחליט, או שאתה הולך עד הסוף עם מועדון הקשישים או שאנחנו נלך ונמשיך עם בית הכנסת. אמרתי לו – תן לי חודש ימים, אני אחשוב. אחרי חודש שוב פעם הם באו אלי, אמרתי לו – תן לי חודש ימים ואני אחסל את זה. באתי לעירייה, אמרתי – רבותי, מהיום יש לכם חודש ימים, עליכם לפנות את השטח, תעברו למקום אחר, לא

מעניין אותי לאן. אני נמצא בצרה צרורה. אני לא יכול לעזוב את בית הכנסת. אני רוצה שאתם תעברו. ... את זה. למזלנו היה צריך והעברנו את זה לצריך. מהצריך לבית קהילתי. בנו לנו מבנה גדול והעברנו את כל האנשים לשם. ככה זה היה ואני יצאתי מהשטח.

ש: אתה אומר שאתה ישבת באופן קבוע, 35 שנים כבר?

ת: מעל. קרוב לארבעים שנה שאני חבר אגודה למען מתן מלגות מיום שקם הארגון ונתן מלגות, "קרן עבאס", עד היום הזה. אני יושב בארגון ואני בין אלה שמקפיד לבוא ולהיות היות שאני זוכר שמונים אחוז מבני העדה.

ש: אתה זוכר אותם ממש ואתה זוכר גם למי צריך ומי זכאי.

ת: מי זקוק ומי לא זקוק.

ש: נחמד מאוד. קרן עבאס זה משהו ששייך לארגון?

ת: בהתחלה לא היה לנו ארגון עולים. מתן המלגות זה היה מקרן עבאס. לפני 17, 18 שנה בערך, אני זוכר, באו יהודי מקסיקו. אני הייתי אצלם בשנת '80, זה היה בדיוק לפני 18 שנה. בא יעקב קלאש, חבר שלי, אחרי שהייתי שם, והבאנו סכום כסף של 11,500 דולר. אחר כך הם, יהודי מקסיקו, באו לכאן, הביאו את הכסף ונתנו אותו ליהושע קלאש. אחרי זה אח שלו, יעקב, החבר שלי, בא לכאן ואמר – תשמע יוסף, אני רוצה ככה: אני מוכן לתרום כסף למלגות בתנאי שזה לא יהיה קרן עבאס. קרן עבאס זה היה כאילו "אחזקות העבודה". אני רוצה על טהרת ארגון לעולי דמשק. אמרתי לו – אם יש לך אמון בי, אז זה הולך לטהרת [יהודי דמשק]. אנחנו לא ננסה להוריד חלק מהנוצות של היונה. אנחנו צריכים להמשיך ולהשלים עם היונה. אם אנחנו נחתוך משהו מהיונה, הארגון הזה יתפרק. לכן, אם יש לך אמון בי, הכסף ייכנס לארגון אבל אני מבטיח לך שאני והחבר שלי, המנוח, ציון אלפייה, אנחנו נפקח. יש לי הצעה בשבילך: הכסף הזה ילך לאנשי אוניברסיטה. אנחנו לא היינו נותנים לאוניברסיטה, רק לתיכון. אמרנו [לו] – הכסף שאתה רוצה לתרום, אנחנו בעצמנו נמליץ למי לתת לאוניברסיטה. ככה קמה הקרן של משפחת קלאש וזה על טהרה שכל אנשי האוניברסיטה, זה יהיה מכספי משפחת קלאש ממקסיקו. עד היום.

ש: מאז כל שנה אתם מחלקים מלגות?

ת: כן. מלגות לסטודנטים כי זה לא היה לפני.

ש: יוצאי דמשק?

ת: רק לעולי דמשק.

ש: טוב, אני בינתיים מאוד מודה לך. העשרת.

ת: תודה רבה לך.

ש: הכל יירשם ויגיע לעבודה הגדולה הזו. חלקך מצוי.

ת: תודה רבה.